

EMA DOLENC

DRUŽBOSLOVJE 5

Učbenik za družboslovje za 5. razred osnovne šole
Prilagojeni izobraževalni program z nižjim
izobrazbenim standardom

Ema Dolenc

DRUŽBOSLOVJE 5

Učbenik za 5. razred osnovne šole
Prilagojeni izobraževalni program
z nižjim izobrazbenim standardom

Ema Dolenc

DRUŽBOSLOVJE 5

Učbenik za družboslovje za 5. razred osnovne šole
Prilagojeni izobraževalni program z nižjim
izobrazbenim standardom

Elektronski vir

Strokovni pregled:	dr. Martina Ozbič, dr. Maja Umek, Nataša Beden in Mojca Dolinar
Jezikovni pregled:	Nataša Purkat, Lektor'ca
Uredile:	mag. Darinka Ložar, ZRSŠ, Nataša Purkat in Nina Intihar, Lektor'ca
Ilustracije:	Mojca Lampe Kajtna
Fotografije:	Ema Dolenc, Lektor'ca, Shutterstock, različne institucije (gl. seznam virov slik)
Oblikovanje:	Žiga Valetič, Grafični atelje Zenit
Računalniški prelom:	Birografika Bori, d. o. o.

Izdal in založil:	Podatki o prvi izdaji gradiva – elektronsko gradivo na CD-ju: Zavod RS za šolstvo
Predstavnik:	mag. Gregor Mohorčič

Ljubljana, 2013
Prva izdaja

Učbenik je izdan s finančno podporo Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport in ni plačljiv.

Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje je na svoji 153. seji dne 13. 12. 2012 na podlagi 25. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 115/03 – ZOVFI-UPB3), 15. in 16. člena Pravilnika o potrjevanju učbenikov (Uradni list RS, št. 57/06) ter Pravilnika o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o potrjevanju učbenikov (Uradni list RS, 45/2010) in spremembah Pravilnika o potrjevanju učbenikov (Uradni list RS, št. 52/2011) sprejel sklep št. 6130-1/2012/140 potrditvi učbenika Družboslovje 5, učbenik za družboslovje za 5. razred osnovne šole, prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom.

© Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2013

Vse pravice pridržane. Brez založnikovega pisnega dovoljenja gradiva ni dovoljeno reproducirati, kopirati ali kako drugače razširjati. Ta prepoved se nanaša tako na mehanske (fotokopiranje) kot na elektronske (snemanje ali prepisovanje na kakršen koli pomnilniški medij) oblike reprodukcije.

KAZALO

PROSTORSKA ORIENTACIJA IN KARTOGRAFIJA5

GLAVNE STRANI NEBA	6
KOMPAS	9
TLORIS.....	13
NARAVNA, POMANJŠANA IN POVEČANA VELIKOST.....	16
TLORIS UČILNICE.....	22
SKICA IN NAČRT ŠOLE.....	25
RELIEF OKOLICE ŠOLE	30
KARTOGRAFIJA.....	32
VARNE POTI ZA PEŠCE IN KOLESARJE	36
VARNA POT V ŠOLO.....	42

SOSESKA, DOMAČI KRAJ..... 49

DELI VASI.....	50
DELI MESTA.....	53
LEGA KRAJA GLEDE NA POVRŠJE	59
UREJANJE NASELJA	63
POSLEDICE POSEGOV V OKOLJE..	68
GOSPODARSKE DEJAVNOSTI V NASELJU	71
NEGOSPODARSKE DEJAVNOSTI V NASELJU.....	81

RAZVOJ DOMAČEGA KRAJA 85

KAJ JE VPLIVALO NA NASTANEK DOMAČEGA KRAJA?	86
VAS IN MESTO V PRETEKLOSTI	91
ŽIVLJENJE NA PODEŽELJU V PRETEKLOSTI	96
DELO NA POLJU	103
ŽIVLJENJE V MESTU V PRETEKLOSTI	108
ŠIRJENJE NASELJA IN NJEGOVA VLOGA V PRETEKLOSTI IN ZDAJ .	113
PRETEKLOST ŠOLE.....	115

MEDSEBOJNI ODNOSI 121

ČLOVEKOVE PRAVICE	122
OTROKOVE PRAVICE	127
KAJ STORIM, KADAR SO MOJE PRAVICE KRATENE?	132
DOLŽNOSTI IN ODGOVORNOSTI	137
NASILJE	148
ODVISNOST	154

1. PRILOGA 159

MODELI POHIŠTVA.....	160
----------------------	-----

2. PRILOGA 163

BASEN O MAČKI	164
---------------------	-----

LEGENDA

VPRAŠANJE

ZDAJ VEM!

ZANIMIVOST

VAJA

**MANJ ZNANE
BESEDE**

PROSTORSKA ORIENTACIJA IN KARTOGRAFIJA

GLAVNE STRANI NEBA	6
KOMPAS	9
TŁORIS.....	13
NARAVNA, POMANJŠANA IN POVEČANA VELIKOST.....	16
TŁORIS UČILNICE.....	22
SKICA IN NAČRT ŠOLE	25
RELIEF OKOLICE ŠOLE	30
KARTOGRAFIJA.....	32
VARNE POTI ZA PEŠCE IN KOLESARJE	36
VARNA POT V ŠOLO.....	42

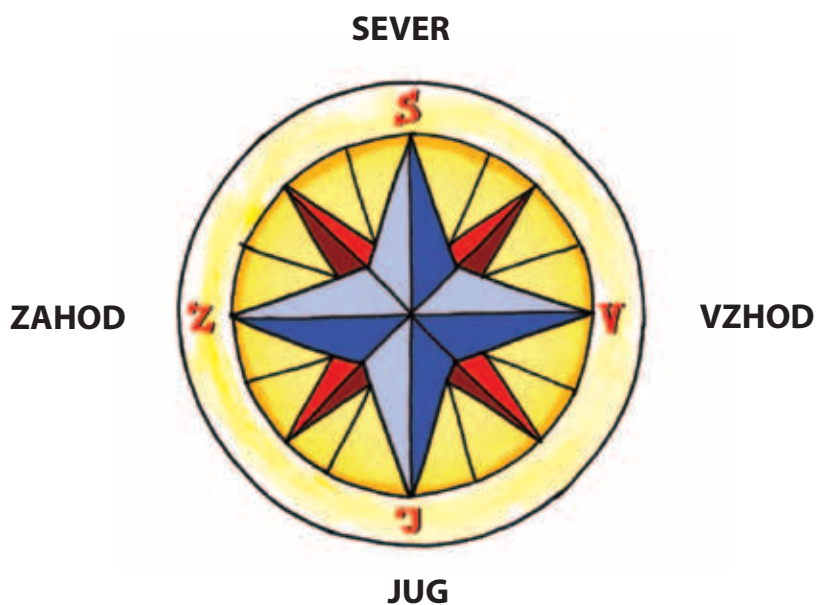
GLAVNE STRANI NEBA

Kdo ima prav?

Da ne bi bilo zmede, povemo, kje smo, s stranjo neba. Določanju strani neba rečemo orientacija.

Imamo štiri glavne strani neba. To so sever, jug, vzhod in zahod.

Vetrovnica

V naravi se orientiramo po soncu, mahu, letnici na štoru, zvezdi severnici.

Sonce vedno vzhaja na vzhodni in zahaja na zahodni strani neba.

Mah raste na severni strani debla.

Letnice so gostejše na severni strani.

Zvezda Severnica je ob severnem nebesnem polu.

Sneg se manj topi na severni strani.

Senca je najkrajša ob 12.00 in kaže proti severu.

- V zemljo zapiči palico. Vsako uro označi dolžino in smer sence. Ob kateri uri je najkrajša in kam kaže?
- Igrajte se igro Strani neba. Vodja naj imenuje stran neba. Drugi sošolci se čim hitreje obrnejo v imenovano smer. Kdor se zmoti, izpade.

ORIENTACIJA – določanje strani neba.

VETROVNICA – prekržane puščice z označenimi stranmi neba.

Ker se po straneh neba imenujejo vetrovi, je dobila ime vetrovnica.

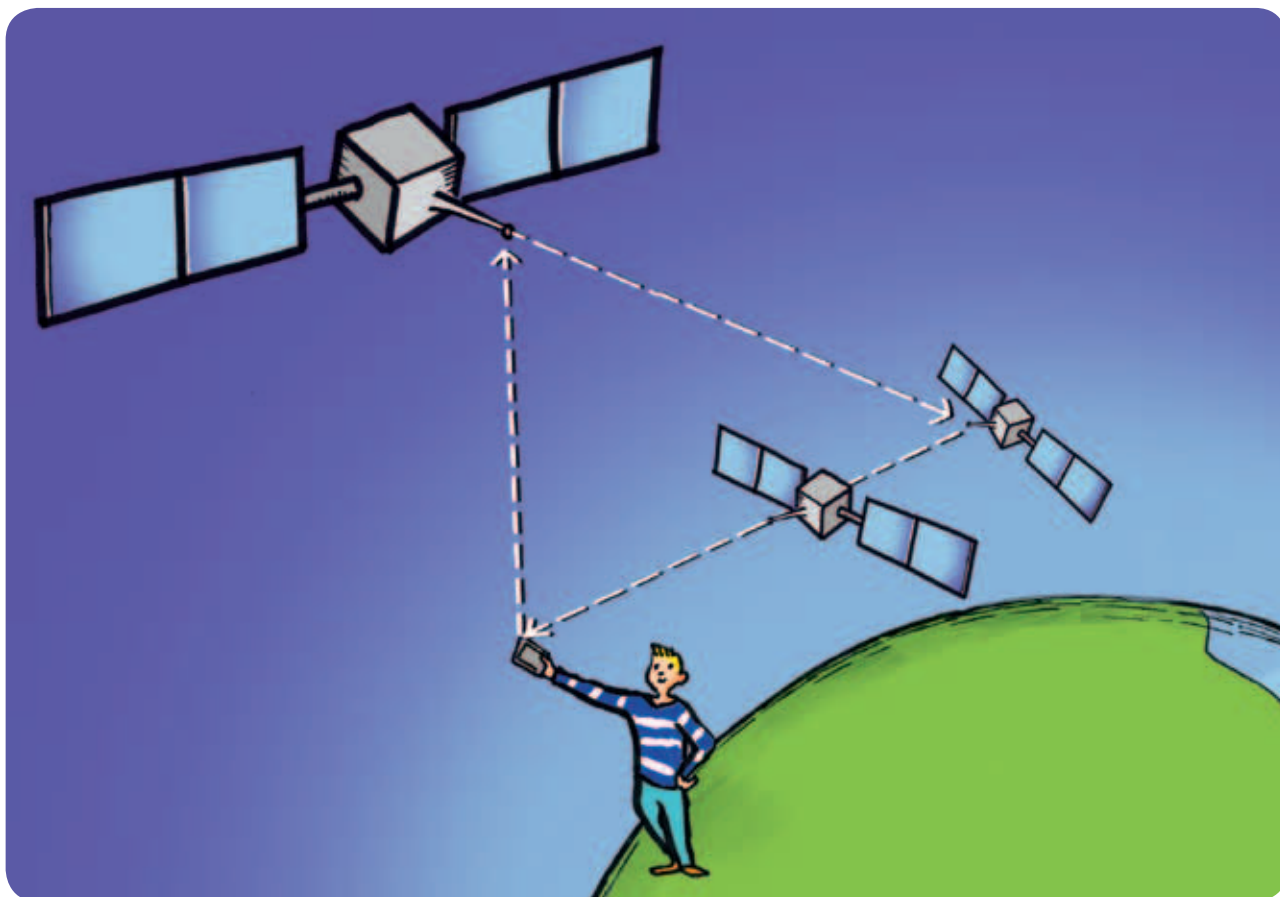

Imamo štiri glavne strani neba. Orientiramo se lahko po nekaterih pojavih v naravi (po soncu, letnicah, zvezdah, sencah ...).

Vozniki se orientirajo z GPS-napravo. Ta pokaže naš položaj zaradi povezave s sateliti.

1. V naravi opazuj, kje raste mah na drevju in so letnice na štoru.
Ugotovi, kje je sever.
2. Andrej je v gozdu podnevi, vreme je jasno.
Po čem se lahko orientira?
3. Izdelaj vetrovnico iz papirja. Na njej označi strani neba.

KOMPAS

Izdelaj napravo, ki vedno kaže proti severu.

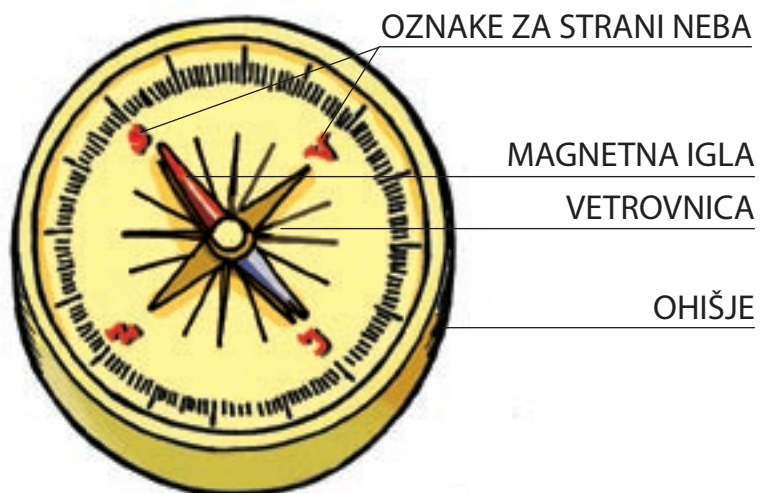

Potrebuješ: lonček z vodo, šivanko, magnet, del zamaška.

Po šivanki potegni z magnetom desetkrat v isti smeri. Tako šivanko namagnetiš. Položi jo na del zamaška, tega pa na vodo v lončku.

Šivanka se obrne proti severu. Šivanka se lahko obrne v drugo smer, če je v bližini kaj železnega, na primer železna noga mize ali magnet.

Naprava, s katero poiščemo strani neba, se imenuje kompas. Pri svojem delu ga uporabljajo mornarji, piloti, gorniki in taborniki.

Kadar določamo strani neba, moramo držati kompas vodoravno na dlani. Magnetna igla se vedno obrne proti severu.

Na kompasu so pogosto zapisane mednarodne oznake za strani neba. N (North) pomeni sever, S (South) pomeni jug.

Ugotovi, kateri strani neba označujeta črki E in W.

Andrej je na papir narisal vetrovnico. S kompasom jo je usmeril, kakor so strani neba v naravi. Rečemo, da je vetrovnico orientiral.

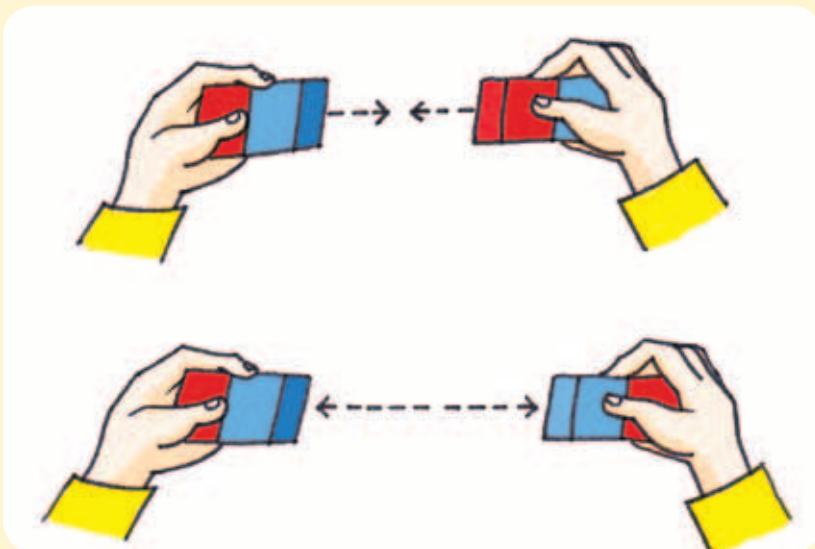

MAGNET – kos kovine, ki privlači drugo kovino.

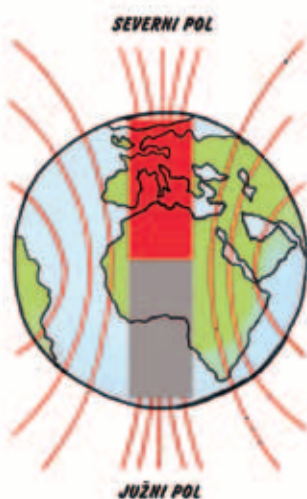
- S kompasom določi strani neba v razredu. Na stene nalepi oznake S, J, V, Z. Kaj je na steni učilnice, ki je obrnjena proti severu?
- Na sredino velikega plakata nariši vetrovnico. Nesi jo na šolsko dvorišče. S kompasom usmeri vetrovnico, kot so strani neba v naravi. Na plakat nariši, kaj vidiš v različnih smereh!

Strani neba natančno določimo s kompasom.

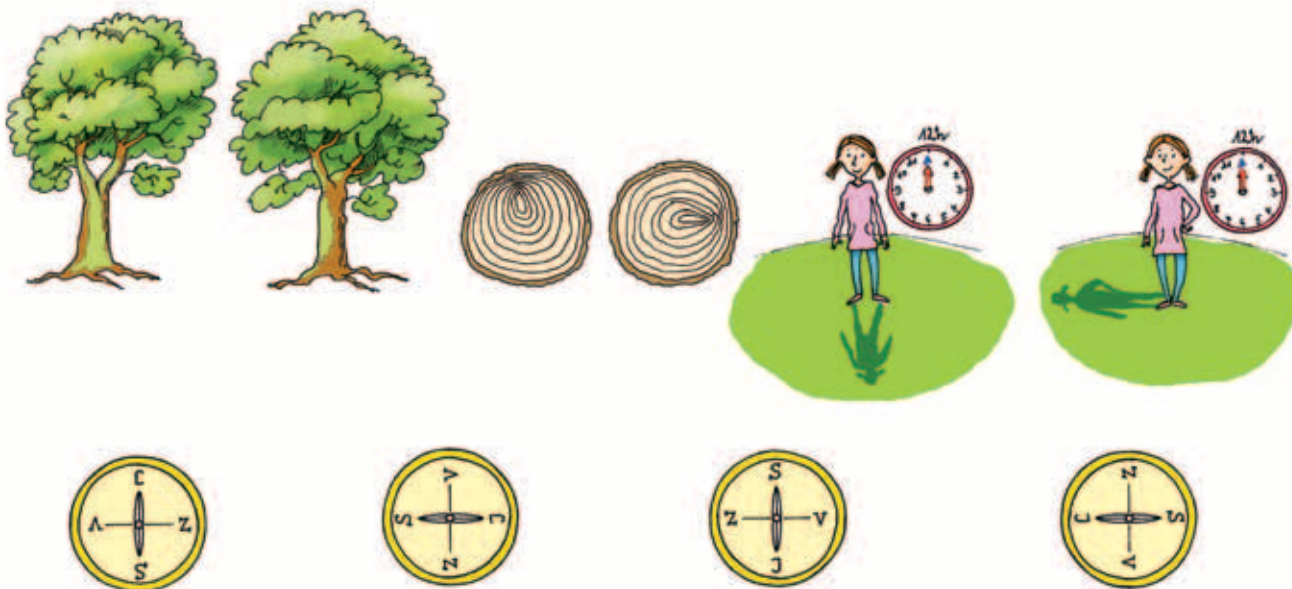
- Igraj se z dvema magnetoma. Na eni strani se privlačita, na drugi se odbijata.

- Zemlja je kot velik magnet, ki magnetno iglo usmeri sever–jug.

1. Kapitan je sredi morja. Noč je jasna. Po čem se lahko orientira?
2. Poišči ustrezno orientiran kompas za vsako sliko.

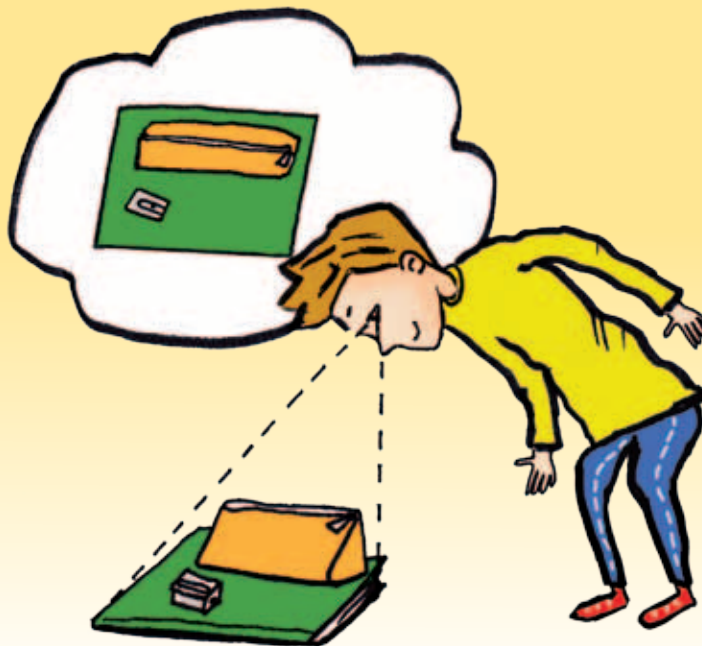

3. V zvezek zapiši, kaj vidiš v vseh smereh proti glavnim stranem neba. Pomagaj si s kompasom.
4. Izberi si predmet v spodnjem labirintu. Sošolec naj ugotovi, kateri predmet si izbral. Vodi ga do predmeta. V vsakem križišču ga usmeri proti ustrezni strani neba.

TLORIS

**Na mizo položi zvezek, peresnico in šilček. Poglej jih navpično navzdol.
Nariši predmete, kot jih vidiš!**

Predmete si gledal v ptičjem pogledu, navpično navzdol. Tako jih gledajo ptice.

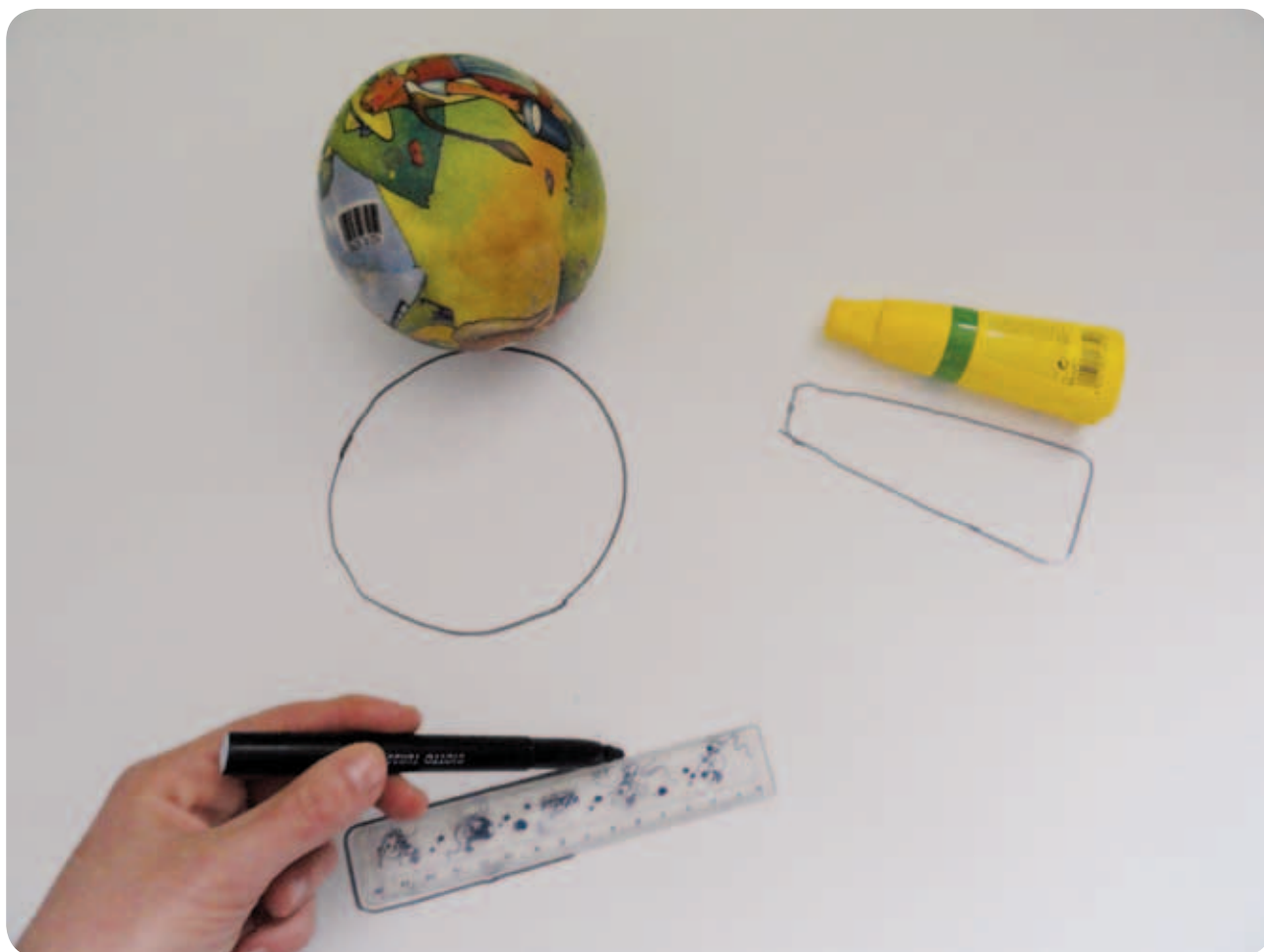
- Koliko predmetov je na mizi? Je kakšen predmet za peresnico? Zakaj tega ne moreš trditi z gotovostjo?

- Koliko predmetov je na mizi? Zakaj tako misliš?

Pogled od zgoraj nam pokaže, kako so predmeti razporejeni po tleh.

Če zarišemo črto ob robu predmeta, dobimo obris oblike predmeta. Sliko predmeta od zgoraj, kjer narišemo le obris, imenujemo TLORIS. V njem ne rišemo podrobnosti.

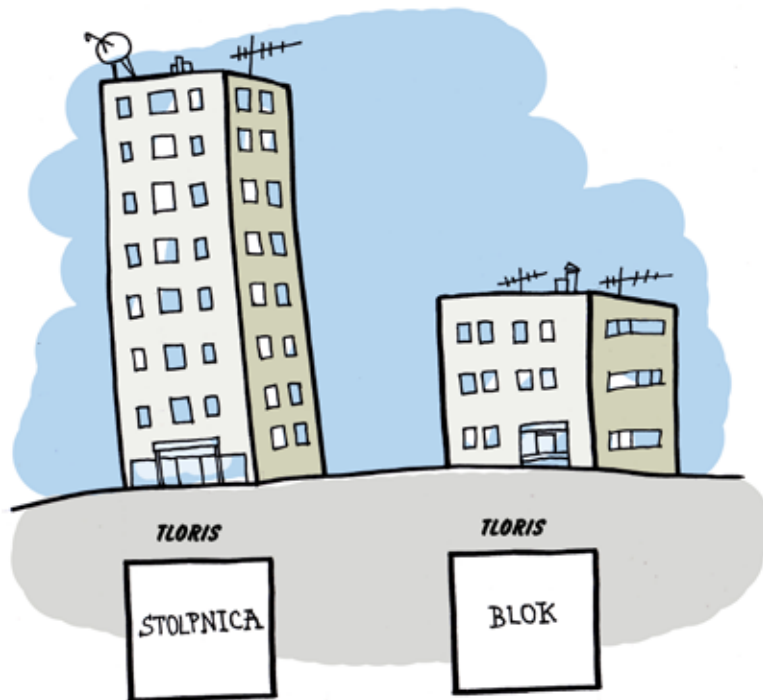
- Obriši peresnico. Izmeri njeno dolžino in širino. Izmeri dolžini in širino obrisa. Primerjaj meritve. Kaj ugotoviš?
- Izberi si predmet in ga obriši. Izmeri tloris predmeta in predmet. Meritve primerjaj!

PTIČJI POGLED – pogled od zgoraj.

TLORIS – risba predmeta od zgoraj. Narisani so le obrisi predmeta.

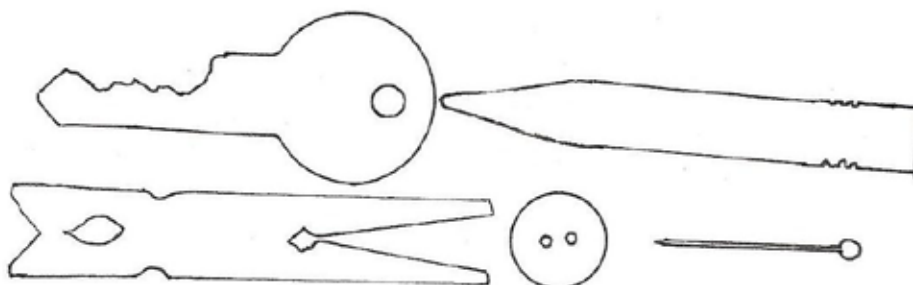
Obrisu predmetov od zgoraj, v ptičjem pogledu, rečemo tloris.

Ko gledamo predmet v tlorisu, ne moremo ugotoviti nič o njegovi višini.

1. V zvezek nariši v naravni velikosti tloris kovanca za 2 evra, bankovca za 5 evrov in denarnice. Primerjaj njihove velikosti.
2. Nariši tlorise treh majhnih predmetov. Sošolec naj ugane, kateri predmeti so to.
3. Poimenuj predmete, ki so narisani v tlorisu.

NARAVNA, POMANJŠANA IN POVEČANA VELIKOST

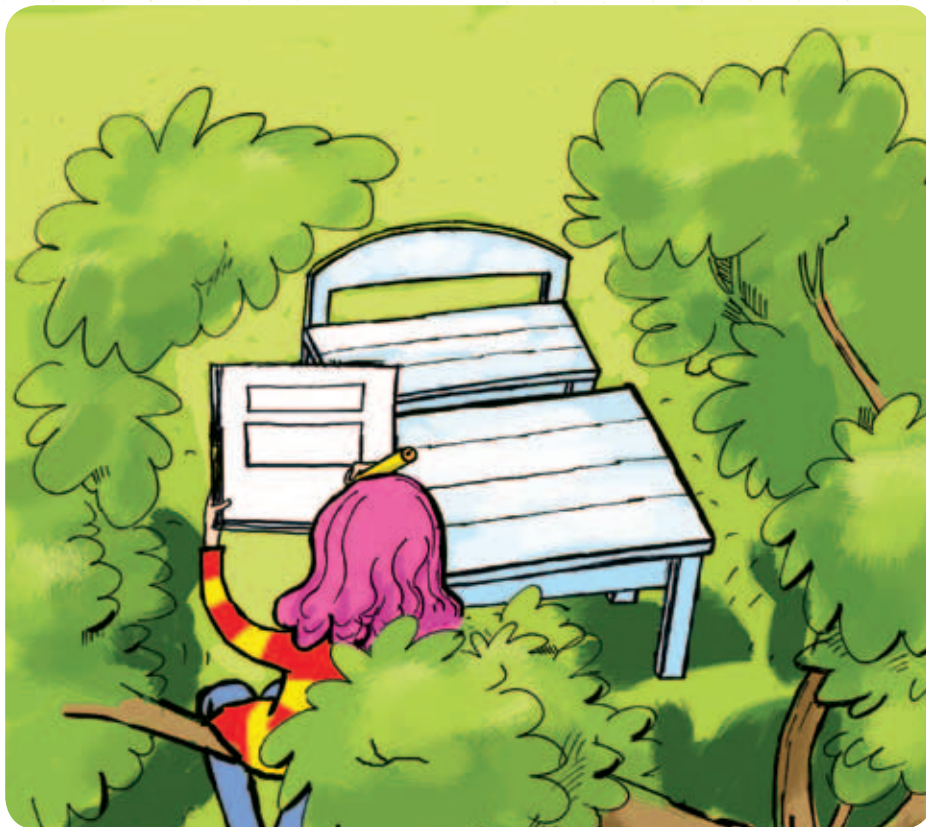

Da lahko narišemo na papir velike predmete, jih rišemo v pomanjšani velikosti.
Da bi videli podrobnosti pri majhnih predmetih, jih narišemo v povečani velikosti.
Fotografija predmeta je lahko v naravni, pomanjšani ali povečani velikosti.

Fotografija predmeta je lahko v naravni, pomanjšani ali povečani velikosti.

Tloris predmeta je lahko narisani v naravni velikosti, pomanjšani ali povečani velikosti.

Z merilom na traku ocenimo dolžino predmeta v naravni velikosti. Kateri ključ in kateri tloris ključa sta prikazana v naravnem merilu. Kako to veš?

Deklica je narisala tloris vrtna mize in klopi s prosto roko. Rečemo, da je to skicirala. Skica nima merila.

Skiciraj tlorise spodnjih predmetov!

NARAVNA VELIKOST – resnična velikost.

SKICA – preprosta risba s črto.

SKICIRANJE – risanje skice.

Tloris je lahko enako velik, manjši ali večji kot predmet.

Minimundus – svet v malem.

V Avstriji je park, v katerem so vse znamenitosti sveta stokrat manjše kot v naravni velikosti.

Izdelaj stavbo iz kock.

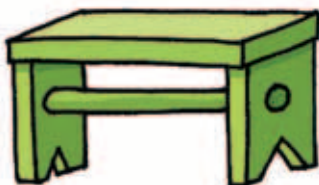
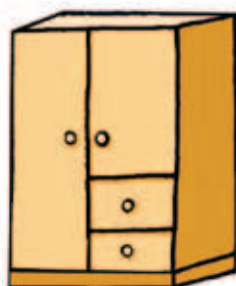
1. Oglej si spodnji tloris mize in ugotovi, koliko je miza v resnici dolga in koliko široka!

TLORIS: MIZA

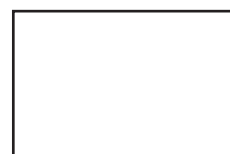

MERILO: 0 _____ 1 m

2. Kateri predmet spada h kateremu tlorisu? Pomagaj si z merilom. Predmeti niso narisani v merilu!

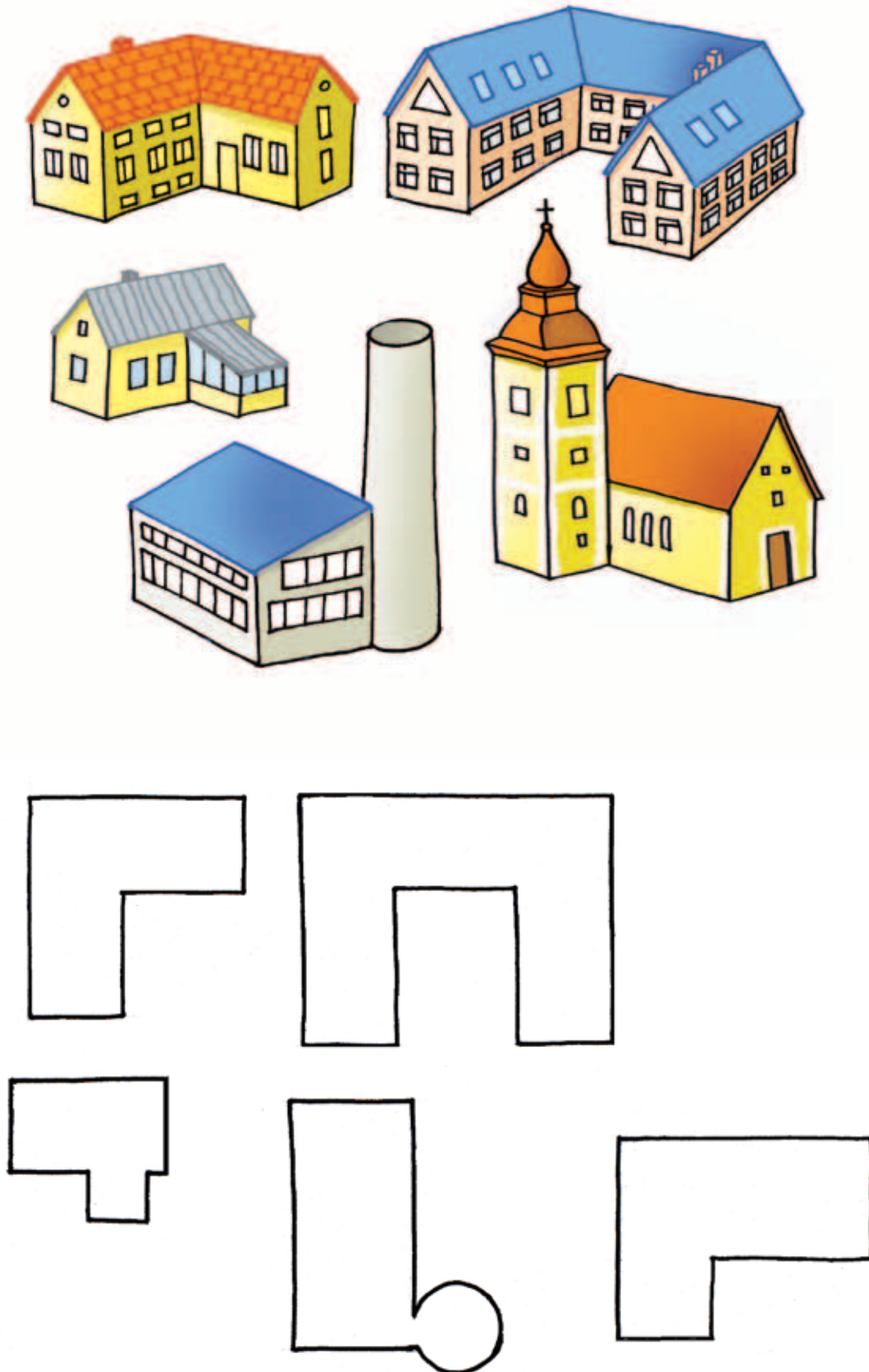

TLORIS: PREDMETI

MERILO: 0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 cm

Kateri tloris pripada k posamezni stavbi?

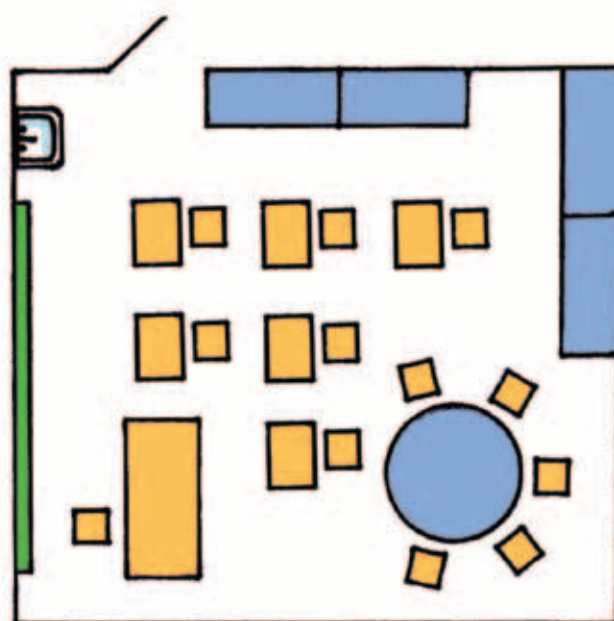
TLORIS UČILNICE

Kako skrbiš za učilnico? Kaj storiš, če se v razredu kaj uniči?

S sošolci izdelajte iz papirja domišljjsko učilnico (glej prilogo 1). Oglej si jo od zgoraj in nariši njeno skico v tlorisu.

Maketa učilnice

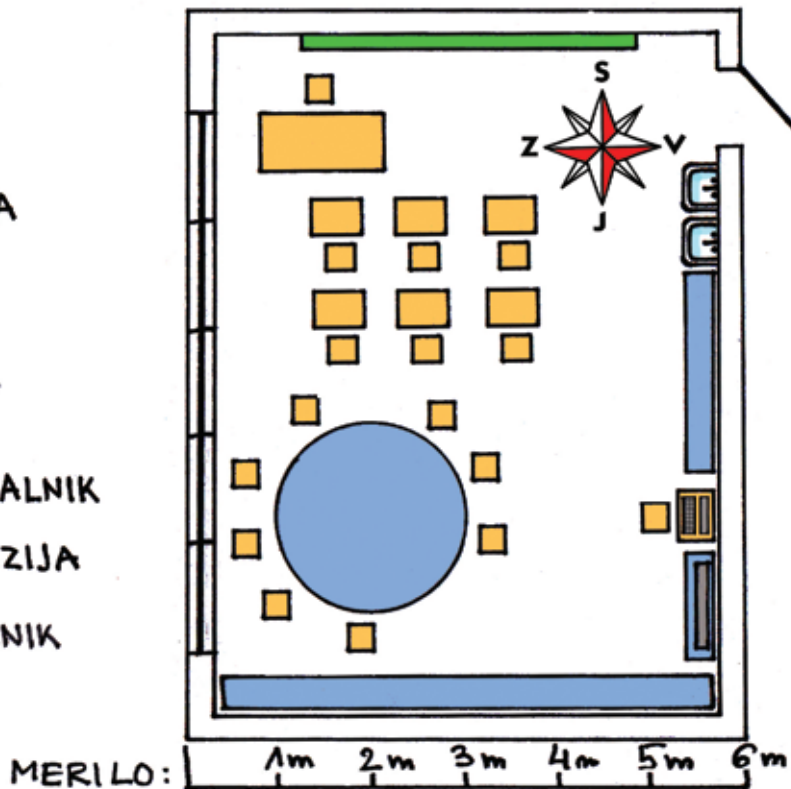
Tloris učilnice – skica

Načrt učilnice prikazuje razporeditev predmetov v učilnici.

Naslov pove, kaj prikazuje načrt. V legendi so razloženi znaki. Vetrovnica nam pove, kako ležijo predmeti na načrtu glede na strani neba. Z merilnim trakom lahko ocenimo dolžine predmetov na načrtu. Datum pove, kdaj so bili predmeti razporejeni tako, kot jih prikazuje načrt. Avtor je narisal načrt.

NASLOV: TLOČIS UČILNICE
AVTOR: ALJAŽ COLJA
DATUM: 23.11.2011

LEGENDA:

Kaj vse je v učilnici? Kako so označena okna? Ugotovi, na kateri strani so okna, vrata, umivalnik, tabla, omare. Koliko je učilnica dolga v naravni velikosti? Koliko je dolga učiteljeva miza? Kaj še lahko ugotoviš?

AVTOR – oseba, ki nekaj ustvari.

NAČRT PROSTORA – prikazuje prostor in razporeditev predmetov v prostoru.

Načrti prostorov so navadno narisani v tlorisu. Imajo naslov, legendo, vetrovnico, merilo, datum in avtorja.

Načrt stavbe nariše arhitekt. Gradbeniki izdelujejo stavbe po načrtih.

1. Nariši skico tlorisa svoje učilnice v tlorisu. Klopi, omare, tablo nariši z ravnilom z geometrijskimi liki. Dodaj legendo.
2. V učilnici skrij kredo. Skrivališče označi na skici učilnice. Sošolec naj poišče kredo in pri tem uporabi skico.
3. Kaj bi spremenil v svoji učilnici? Utemelji, zakaj!
4. Izberi si prostor doma. Skiciraj tloris prostora. Napiši legendo.

SKICA IN NAČRT ŠOLE

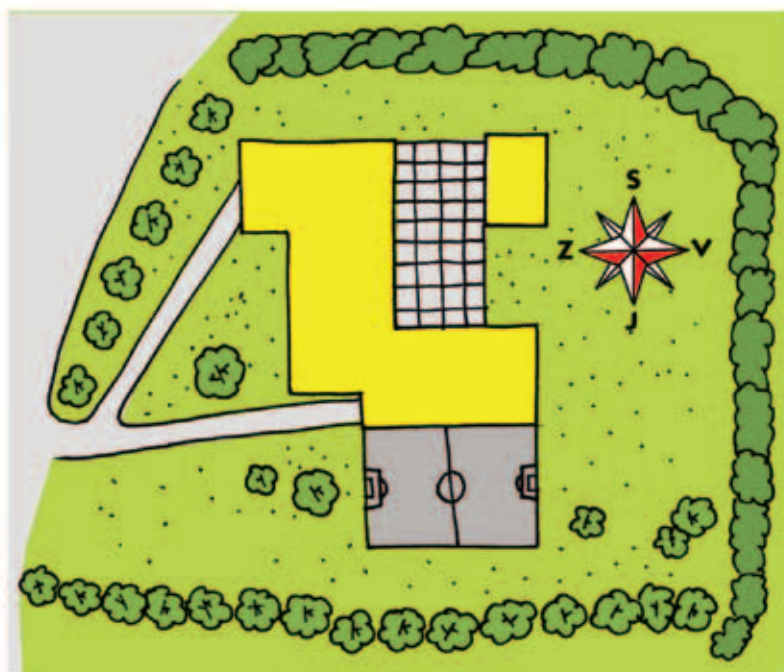
**Katere prostore imate na šoli? Kako skrbiš za prostore v šoli?
Kaj bi spremenil v posameznih prostorih na svoji šoli? Kaj ti je v
prostorih šole všeč?**

**K šoli spadajo tudi šolsko dvorišče, zelenica, igrišče, parkirišče?
Kdo skrbi zanje? Kako lahko ti skrbiš za zunanje šolske površine?**

Kako skrbim za šolske prostore in okolico šole? V šoli hodim v copatih. Smeti mečem v koš. Za seboj pustim čisto stranišče. Po malici pobrišem svojo mizo. Ne jem pred računalnikom. S šolsko opremo ravnam tako, da je ne poškodujem. Ne lomim grmovja in drevja. Sodelujem pri urejanju šolske okolice.

Ana je skupaj s sošolci v peskovniku prikazala šolo. Z opazovanjem postavitve v peskovniku je na papir skicirala preprosto skico. Napisala je legendo.

LEGENDA:

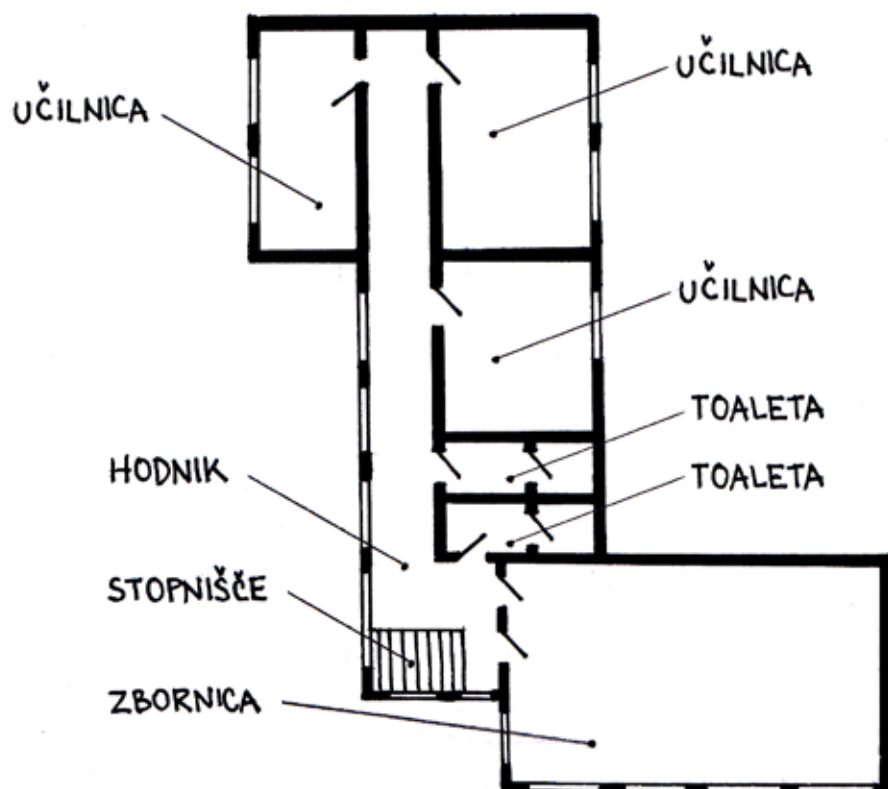
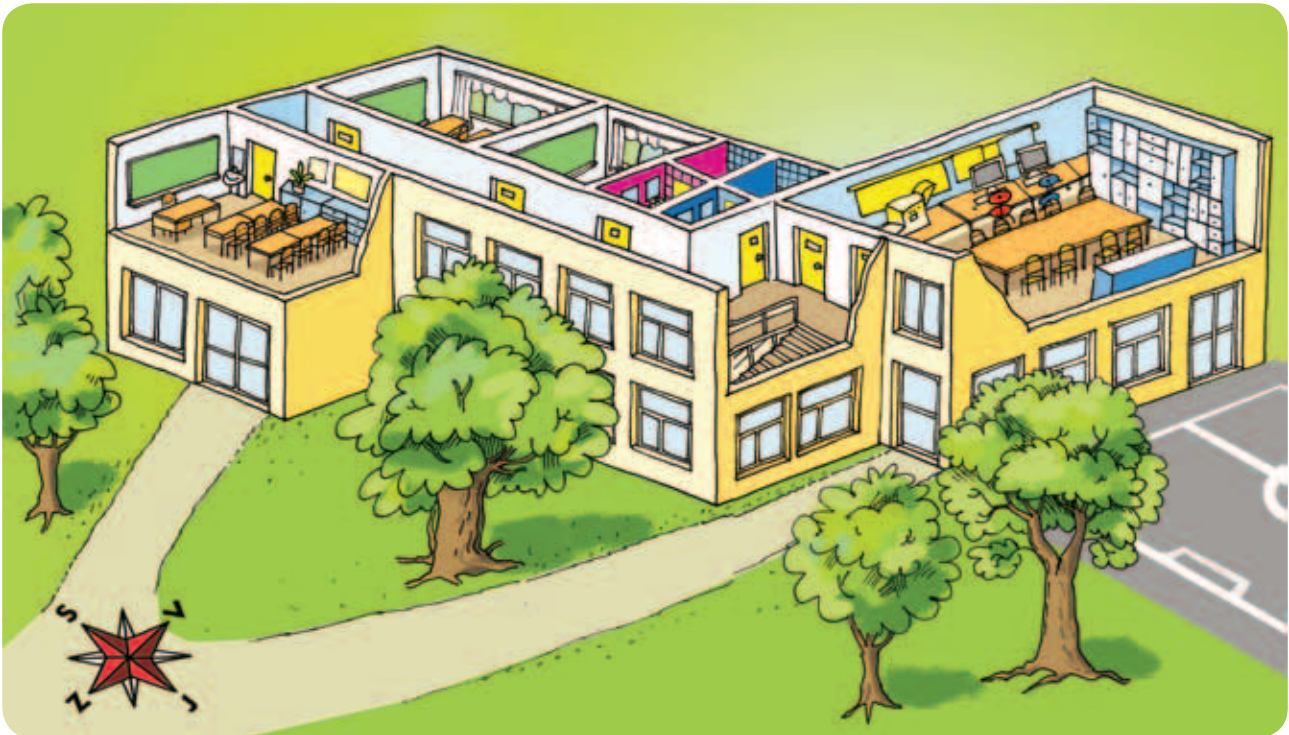
- DREVO
- CESTA
- GRMIČEVJE
- DVORIŠČE
- TRAVNIK
- STAVBE
- IGRISČE

NASLOV: ŠOLA
AVTORICA: ANJA
DATUM: 5.4.2011

Na skici šole z zunanjimi površinami označite, kako bi si razdelili pobiranje smeti.

Predstavljajmo si, da bi šoli odstranili streho. Prikažimo prostore šole v tlorisu.

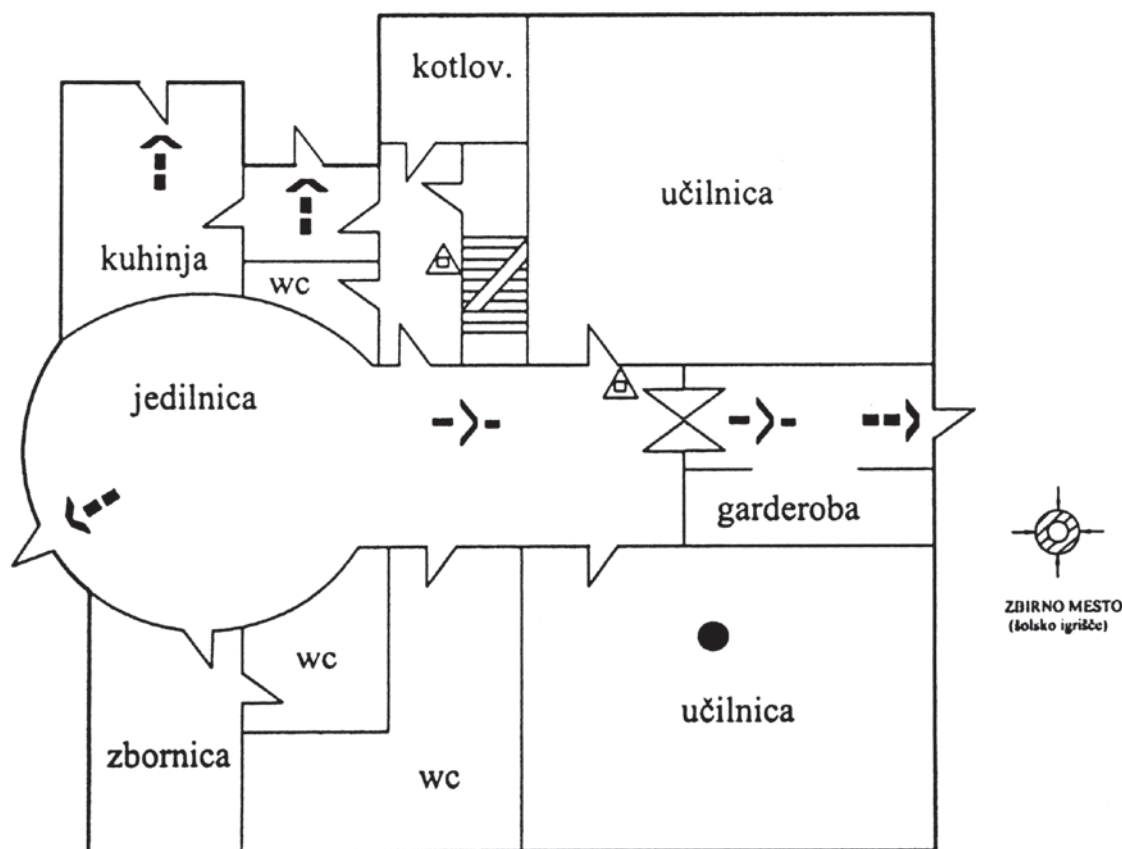

Skica 2. nadstropja šole

Načrt šole nam pomaga pri orientaciji v neznani stavbi. Z načrtom šole si lažje predstavljamo razporeditev prostorov.

- Na načrtu reševanja iz šole si pogledjte puščice in ugotovite, v kateri smeri se morate gibati. To tudi storite.
- Na načrtu reševanja iz šole si pogledj puščice in ugotovi, v kateri smeri se moraš gibati. To tudi stori.

LEGENDA

ABC GASILNIKI NA PRAH

IZIHDNA POT

SMER EVAKUACIJE -
KONČNI IZHOD

VAŠ POLOŽAJ

ZBIRNO MESTO

Evakuacijski načrt
OŠ in vrtec Škofljica - podružnica Želimlje
Pritličje - tloris
merilo 1: 140

Načrt reševanja iz šole

Načrt šole nam pomaga pri orientaciji po prostorih šole.

V vsaki učilnici je načrt reševanja iz šole. Prikazuje pot iz šole, po kateri se moramo gibati ob nesrečah.

1. S sošolci prikažite šolo s pripadajočim zemljiščem v peskovniku. Stavbe izdelaj iz škatel. Drevesa iz penaste gume in zobotrebcev. Nariši skico izdelka v tlorisu.
2. Zaklad skrij v notranjosti šole. Mesto zaklada označi na načrtu šole. Sošolci naj poiščejo zaklad in si pri tem pomagajo z načrtom.
3. Pripravi nalogo za sošolce. Zapiši jo na list in jo spravi v škatlico. Skrij jo v okolico šole. Skrivališče vriši na skico šole s pripadajočim zemljiščem. Drugi sošolci naj nalogo poiščejo in jo opravijo.

RELIEF OKOLICE ŠOLE

Na učnem sprehodu opazuj okolico šole! Katere ulice in ceste so v njeni bližini? Katere stavbe so v okolici šole? Za kaj se uporabljajo okoliška zemljišča?

Šolska okolica so ceste, ulice, stavbe, parkirišča, vrtovi, zelenice, parki, polja in gozdovi v bližini šole. Površje v šolski okolici je oblikovano različno; lahko je ravno, dvignjeno, spuščeno ali pa je oblik površja več. Temu rečemo relief.

Anže je skupaj s sošolci v peskovniku postavil okolico šole. Z opazovanjem postavitve v njem je na papir skiciral preprosto skico. V legendi je razložil dogovorjene znake.

LEGENDA:

- DREVO
- CESTA
- GRMIČEVJE
- TRAVNIK
- STAVBE

NASLOV:
ŠOLSKA OKOLICA
AVTOR: ANŽE
DATUM: 17. 4. 2011

RELIEF – oblikovanost površja (dvignjeno, spuščeno, ravno).
DOGOVORJENI ZNAK – znak, ki je razložen v legendi.

Relief šolske okolice je dvignjen, spuščen, raven ali pa je različnih oblik površja več.

Relief se imenuje tudi likovni izdelek, kjer se na plošči zamenjujejo dvignjene, spuščene in ravne površine.

Relief

1. S sošolci prikažite okolico šole v peskovniku. Izdelaj skico.
2. Kaj bi spremenil v šolski okolici? Utemelji, zakaj.

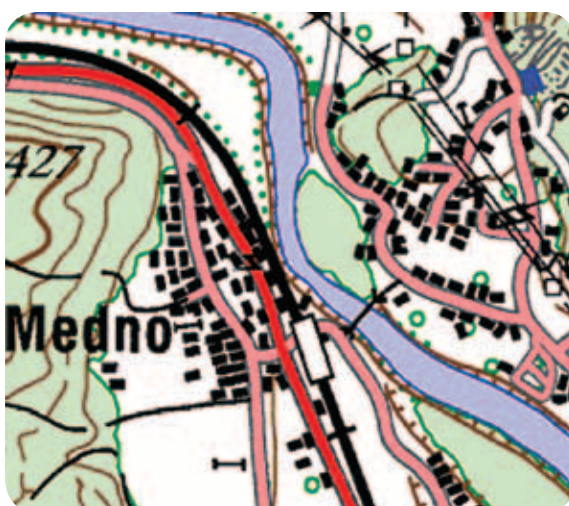

KARTOGRAFIJA

**Primerjaj fotografijo pokrajine s karto oziroma zemljevidom.
Kaj vidiš na fotografiji?**

Satelitska fotografija

LEGENDA:

- Zgradba
- Reka
- Lokalna cesta
- Regionalna cesta
- Železnica

MERILO:

0 100 m

Karta

Pri orientaciji si pomagamo s kartami oziroma zemljevidi. Karte prikazujejo del zemeljskega površja v tlorisu in pomanjšanem merilu. Veda, ki se ukvarja z risanjem kart, se imenuje kartografija.

Karte oziroma zemljevidi nastanejo na podlagi letalskih in satelitskih posnetkov. Karta ima legendo z dogovorjenimi znaki.

- Poišči karto, na kateri je tvoj domači kraj. Oglej si legendo z dogovorjenimi znaki.
- Na spletni strani zemljevid.najdi.si ali www.geopedia.si poišči satelitsko fotografijo šole z okolico in zemljevid šole z okolico. Po čem sta si podobna?

KARTA – zemljevid.

SATELITSKA FOTOGRAFIJA – fotografija, ki jo je z višine posnel satelit.

Kako uporabljamo karto oziroma zemljevid?

Turist je prebral, da je na Tromostovju. Pred seboj je videl cerkev. Na karti je poiskal Tromostovje in cerkev ter usmeril karto v njeno smer. Ugotovil je, da je za cerkvijo hotel Union.

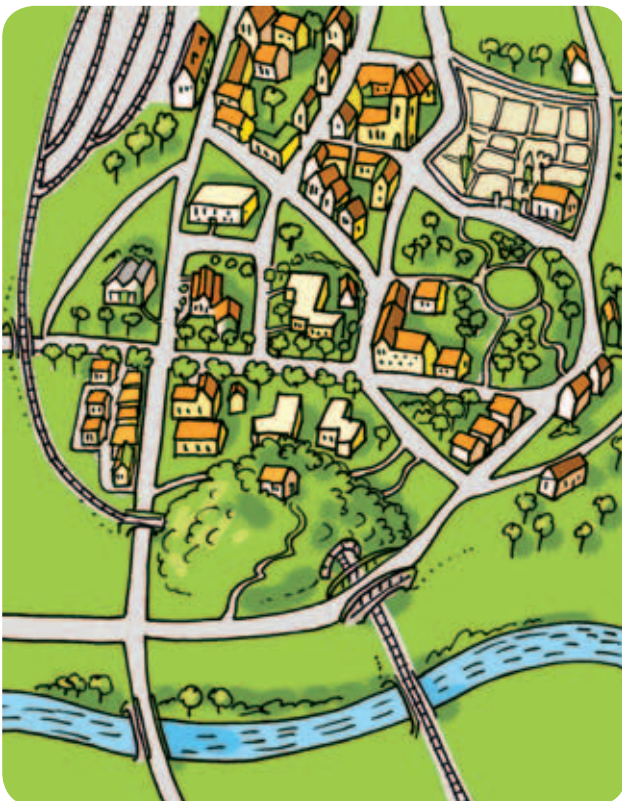

Iz letalskih in satelitskih fotografij izdelajo karto oziroma zemljevid. Pri orientaciji si pomagamo s kartami oziroma zemljevidi.

Karte so različnih vrst. Imajo različna merila. Šoferjem so namenjene cestne karte, planincem planinske, turistom pa turistične karte oziroma zemljevidi.

1. S pomočjo odraslega poišči na spletu satelitsko fotografijo domače ulice. Nanjo položi prosojni papir in izdelaj karto. Dodaj ji naslov in legendo.
2. Razloži, zakaj v karto niso vrisane premikajoče se stvari: vozila, osebe in sence, ki jih vidimo na satelitskih fotografijah.
3. Spodaj sta risba in karta okolice šole. Na spodnji karti poišči dogovorjene znake za most, pokopališče, cesto, reko, cerkev, zgradbe in železnico.

VARNE POTI ZA PEŠCE IN KOLESARJE

Na prehodu si oglejte ceste v bližini šole. Učiteljci pokažite, kako ravnate, kadar hodite po njih. Pogovorite se o varni poti do šole. Preberi članek. Povej svoje mnenje o njem.

NEVARNOST PRED ŠOLO

Ravnatelj in starši opozorili na prometno varnost

A. P., šolstvo

23. 4. 2010, 12.15

KRANJ – Ravnatelj kranjske osnovne šole Franceta Prešerna in starši so 23. aprila 2010 opozorili na prometno nevarnost in neurejenost pred osnovno šolo. Tam je med vsemi kranjskimi šolami promet najgostejši.

Učenci prečkajo cesto v križišču brez semaforja. Prehod za pešce je povsem zbledel. Ker je bližnja avtobusna postaja zasedena, na prehodu pogosto stojijo avtobusi in kombiji.

Udeleženci v prometu so pešci, kolesarji, motoristi, vozniki rolk in skirojev, vozniki vozil, sopotniki. Vsi udeleženci v prometu morajo skrbeti za varnost v prometu. Da bi bili na cesti varni, moramo upoštevati pravila.

Hodi po pločniku. Če pločnika ni, hodi povsem na robu po levi strani.

Ponoči nosi kresničko ob desnem boku.

Cesto prečkaj le na prehodu za pešce.
Vedno poglej levo, desno in še enkrat
levo, preden prečkaš cesto ali železnico.

Pri semaforju počakaj zeleno luč.
**ČEZ CESTO NE TEČEŠ, PA TUDI PREVEČ
POČASI NE GREŠ.**

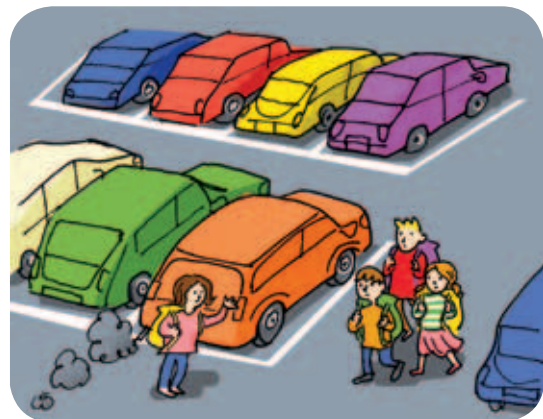
Počakaj pred železniško progo, če so
zapornice spuščene.

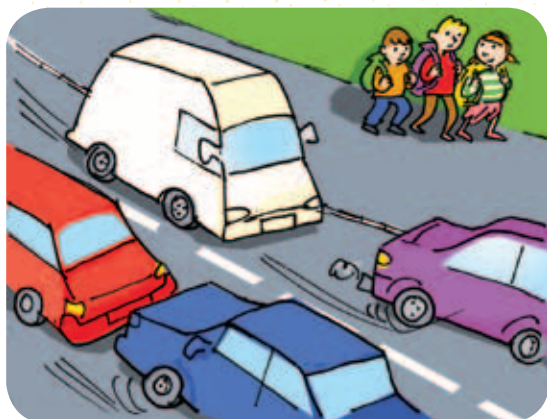
Bodi previden, kjer poteka delo na cesti.

Kjer so avtomobili parkirani na
pločniku in moraš zato hoditi po cesti,
hodi povsem ob avtomobilih.

Na parkirišču te voznik lahko prezre.
Zato bodi viden, ne hodi za avtomobili.

Kjer je promet zelo hiter, hodi po pločniku, čim dlje od ceste. Igrivo vedenje ne spada na pločnik.

Kolo mora biti opremljeno varno. Imeti mora zvonec, sprednjo belo in zadnjo rdečo luč, odsevnike na pedalih in na kolesih, zavore. Do kolesarjevega 14. leta je njegova obvezna oprema kolesarska čelada.

Sam lahko voziš v cestnem prometu šele, ko opraviš kolesarski izpit in dobiš kolesarsko izkaznico. Če nimaš opravljenega kolesarskega izpita, moraš voziti v spremstvu polnoletne osebe.

Kolesari po kolesarski stezi ali kolesarski poti. Kjer teh ni, vozi ob desnem robu ceste v smeri vožnje.

V skupini kolesarite drug za drugim,
nikoli vzporedno.

Oglej si zgornjo sliko. Katero ravnanje na sliki je nevarno?
Kakšno vedenje na cesti je primerno?

Med vožnjo s kolesom je prepovedano spustiti krmilo iz rok, dvigati noge s pedalov, vleči druga vozila. Kolesar, ki še ni star 18 let, ne sme voziti druge osebe.

PROMET – vozila in pešci, ki se gibljejo po isti poti.

UDELEŽENEC V PROMETU – kdor sodeluje v prometu.

PEŠEC – udeleženec v prometu, ki hodi peš.

KOLESAR – udeleženec v prometu, ki se vozi s kolesom.

KOLESARSKA STEZA – steza, po kateri vozijo kolesarji.

Vsi udeleženci v prometu moramo skrbeti za prometno varnost.
Zato upoštevamo pravila.

V temi posveti z baterijo na kresničko! Sveti, kot bi bila v njej lučka.
Brez kresničke te opazi voznik na 36 metrih, s kresničko pa z razdalje
več kot 100 metrov.

Zvečer posveti z baterijo proti 100 metrov oddaljeni osebi.
Potem naj oseba nosi kresničko. Kaj opaziš?

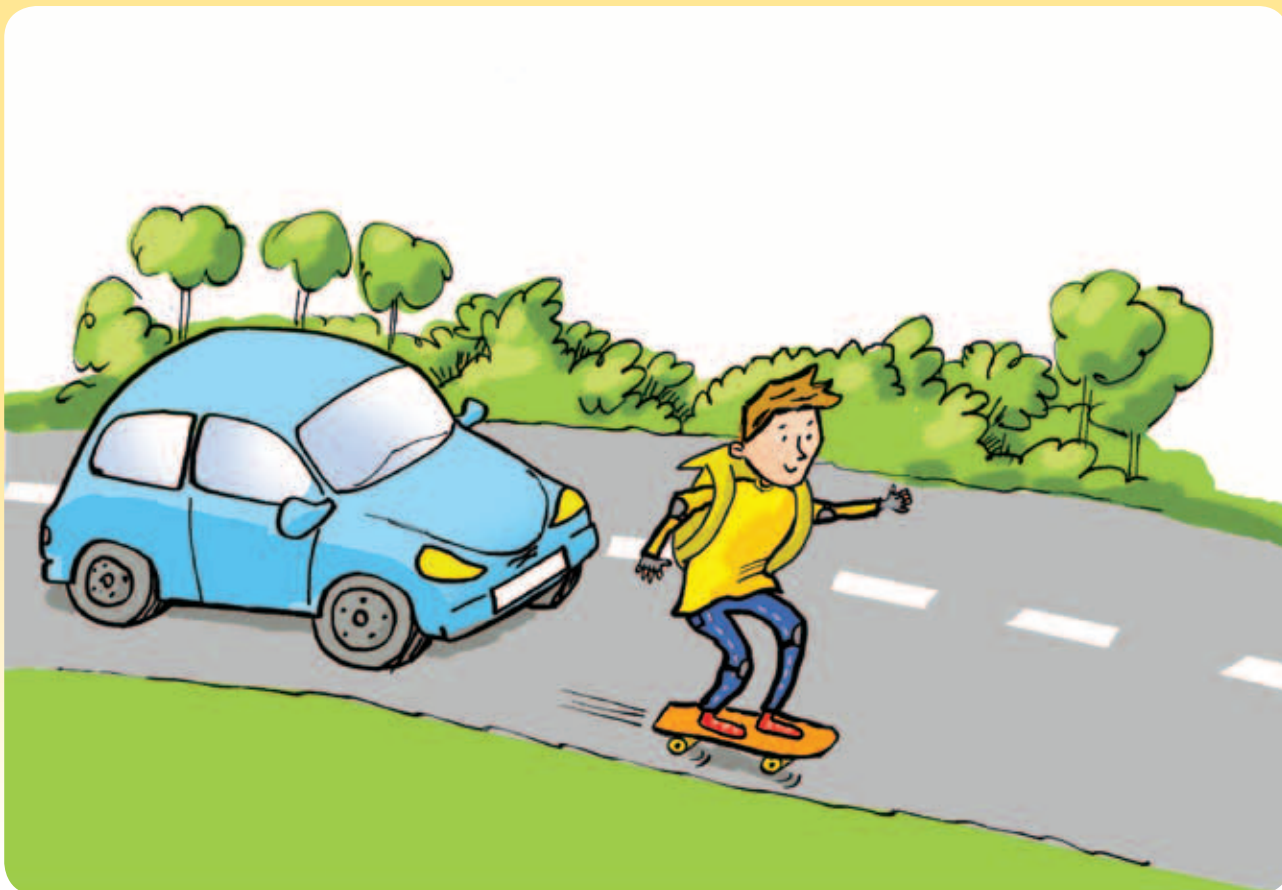
1. Kako poskrbiš za svojo prometno varnost, kadar si pešec?
2. Kaj bi odgovoril Tilnu. Utemelji svoj odgovor!

3. Kdo je bolj varen na cesti. Zakaj?

VARNA POT V ŠOLO

Ta deček gre v šolo. Kaj bi mu rekel? Kako prihajaš v šolo? Kako poskrbiš za svojo varnost na poti? Zakaj se dogajajo prometne nesreče?

Da bi bila tvoja pot v šolo varna:

- upoštevaj pravila,
- bodi pazljiv, kjer so nevarnosti, ter
- upoštevaj semaforje, prometne znake in policiste.

- Katera pravila upoštevaš v prometu?
- Katere nevarnosti v prometu poznaš?
- Nariši in pobarvaj semafor. Povej, kaj pomenijo posamezne barve na njem!

Policistova drža ukazuje udeležencem v prometu enako kot semafor.

Ustavi!

Zapusti križišče!

Pelji!

Semafor

V učilnici se igrajte policista na prehodu za pešce.

Prometni znaki so namenjeni udeležencem v prometu.

Kateri od spodnjih prometnih znakov so namenjeni pešcem?
Komu so namenjeni drugi prometni znaki?

Nevarnost
na cesti

Prepovedan
promet za
pešce
Prepovedan
promet za
kolesa

Prehod čez
progo brez
zapornic

Steza za pešce

Prehod za
pešce

Steza

Prehod za
kolesarje

Alenka je na skici svoje poti v šolo označila nevarne točke.

LEGENDA:

- ## LEGENDA:
	SEMAFOR, KJER
ZELENA HITRO UGASNE		PARKIRIŠČE		KRŽIŠČE
	ŽELEZNIŠKI
PREHOD		ZELO PROMETNO		NI PLOČNIKA, NI
KOLESARSKÉ STEZE
			DELO NA CESTI		PARKIRANA VOZILA
NA PLOČNIKU

- Kako Alenka na poti do šole ravna varno?

V prometu moram biti vedno previden. Posebej moram paziti na nevarnih mestih. Upoštevati moram prometne znake, semaforje in policiste.

Ker vozniki pogosto ne upoštevajo hitrostnih omejitev, so na cesti nevarni. V počasnejšo vožnjo jih prisilijo grbine na cesti.

- Kako še drugače rečemo grbinam? Kje si jih že videl?

1. Na poti v šolo opazuj prometne znake. Vprašaj starše, kaj pomenijo! Izberi si prometni znak in ga izdelaj!

2. V okolici šole opazuj udeležence v prometu! Zapiši, kdaj so ravnali varno!
3. Kje je tvoja pot v šolo nevarna? Na skici okolice šole označi prometno nevarna mesta.
4. Skiciraj svojo pot od doma do trgovine. Na skici označi prometno nevarna mesta. Kako ravnaš na teh mestih?

SOSESKA, DOMAČI KRAJ

DELI MESTA..... 00

UREJANJE NASELJA 00

POSLEDICE POSEGOV V OKOLJE.. 00

GOSPODARSKE DEJAVNOSTI V
NASELJU 00

NEGOSPODARSKE DEJAVNOSTI
V NASELJU..... 00

DELI VASI

Najtej vasi, ki jih poznaš! Katere zgradbe so v vasi?

**Kaj vse otrokom omogoča vas? Kako živijo otroci na vasi?
Kaj pogrešajo vaški otroci?**

Naselje je skupina stavb, v katerih živijo ljudje.

Vas je manjše naselje. V njej je manj enodružinskih hiš z vrtom. V vasi so kmetije. Ob njih so gospodarska poslopja: kozolec, hlev, skedenj. V bližini bivališč so polja, vrtovi, travniki, gozdovi, sadovnjaki, vinogradi. Nekateri prebivalci vasi se ukvarjajo s kmetijstvom.

STANUJEM V VASI

- Ugotovi, čemu so namenjene zgornje stavbe in površine.

Vas

- Na satelitski fotografiji vasi poišči zgradbe, gozd, polja, travnik in vinograde.

NASELJE – skupina bivališč.

SKEDENJ – gospodarsko poslopje za shranjevanje sena

Vas je naselje z zemljo, ki je namenjena kmetijstvu (travnikom, sadovnjakom, poljem, gozdovom, vinogradom).

Pomembne zgradbe v večji vasi so: šola, gostilna, cerkev in trgovina.

Manjši kraj, kot je vas, se imenuje zaselek. V njem je lahko le ena hiša. V zaselku navadno ni pošte, trgovine in cerkve.

Zaselek

1. Na spletni strani zemljevid.najdi.si s pomočjo učitelja poišči satelitsko fotografijo vasi. Kaj vidiš na njej?
2. V peskovniku postavi domišljjsko vas z najpomembnejšimi zgradbami.
3. Na risalni list s flomastri nariši eno izmed pomembnih zgradb v vasi.

DELI MESTA

Naštej mesta, ki jih poznaš! Katere zgradbe so v mestu?

**Kaj vse otrokom omogoča mesto? Kako živijo otroci v njem?
Kaj pogrešajo mestni otroci?**

Mesto je veliko naselje. V njem so visoke stavbe: bloki in višje hiše. Zelene površine so v parkih in ob sprehajalnih stezah. V mestu je veliko trgovin, gostiln, obrtnih delavnic in tovarn. V njem so šole, vrtci, občina, sodišče, banka, pošta, policijska in gasilska postaja. V prostem času gremo v kino, gledališče, opero, muzej, knjižnico. Če smo bolni, gremo v zdravstveni dom, bolnišnico ali lekarno. Mesto ima avtobusno in železniško postajo.

Veliko mest ima stari in novi del.

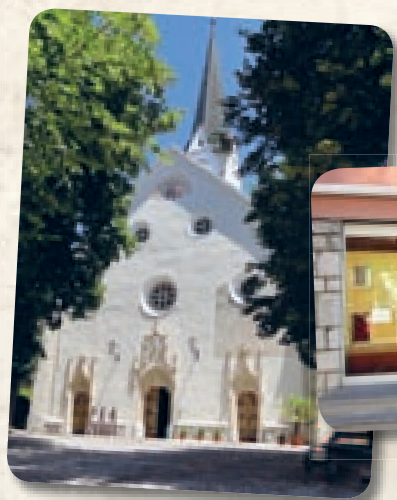

V starem delu mesta so stare mestne hiše. V njih so spodaj trgovine in lokali, zgoraj pa stanovanja. Mestne ulice v starem delu so ozke.

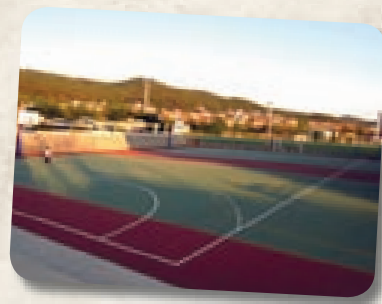

V novem delu mesta ljudje stanujejo v novejših hišah, stanovanjskih blokih in stolpnica. V novem delu mesta so velike trgovine in trgovski centri. Ulice in ceste v novem delu so široke.

STANUJEM V MESTU

STANUJEM V MESTU

• Ugotovi

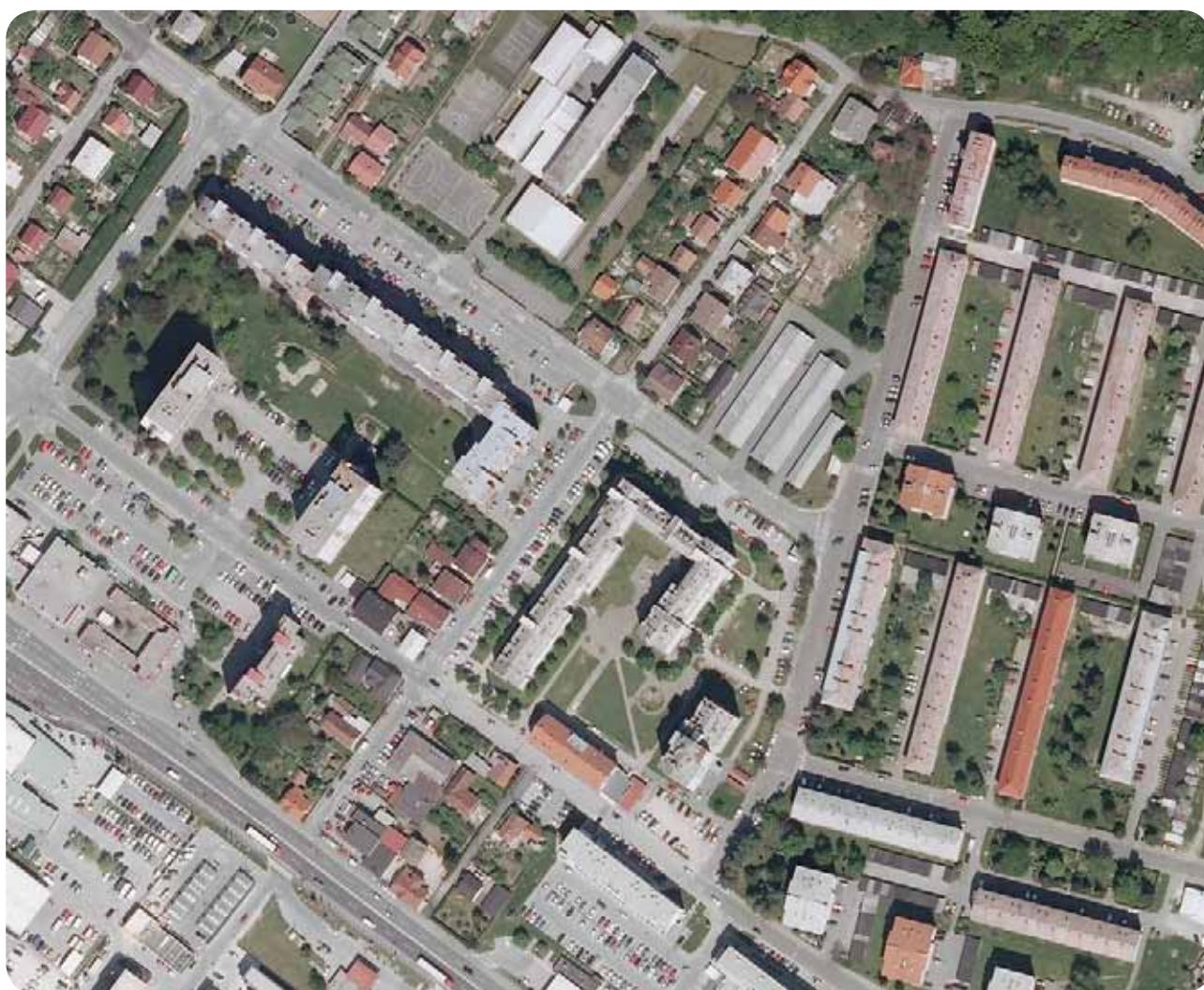
Ugotovi, kje:

- oddamo pismo,
- vložimo denar,
- prijavimo tatvino,
- se zdravimo,
- molimo,
- se igramo,

- se izobražujemo,
- si izposojamo knjige,
- si ogledamo predstavo,
- si ogledamo športno prireditev,

- vstopimo na avtobus,
- nakupujemo,
- parkiramo,
- so gasilci v stalni pripravljenosti,
- se sprostimo,
- sodnik rešuje spore.

Opazovanje stavb v naselju nam pove, s čim se ukvarjajo prebivalci v naselju. Napisi na stavbah in izložbe nam povedo, ali ljudje v stavbah le stanujejo ali pa je stavba namenjena tudi kakšni drugi dejavnosti.

Del Maribora na letalski fotografiji

- Na fotografiji mesta poišči stanovanjske bloke, park, parkirišče!

Vid je skiciral stanovanjsko sosesko, v kateri živi. Na skici je označil, čemu so namenjene posamezne stavbe.

NASLOV: Namen stavb v soseski
PODPIS: Vid

LEGENDA:

- trgovine, delavnice
- šola, vrtec, občina, knjižnica
- zdravstveni dom, lekarna
- stanovanjski bloki, hiše

SOSESKA – del mesta s stanovanji.

Stavbe v mestu so: hiše, bloki ali stolpnice s stanovanji, pošta, trgovina, frizerski salon, mesnica, slaščičarna, banka, šola, vrtec, knjižnica, športni objekti, gostilna, hotel, policija, gasilski dom, zdravstveni dom, kino, gledališče, lekarna, tovarna, dom za ostarele.

Ptuj je
najstarejše
mesto v
Sloveniji.

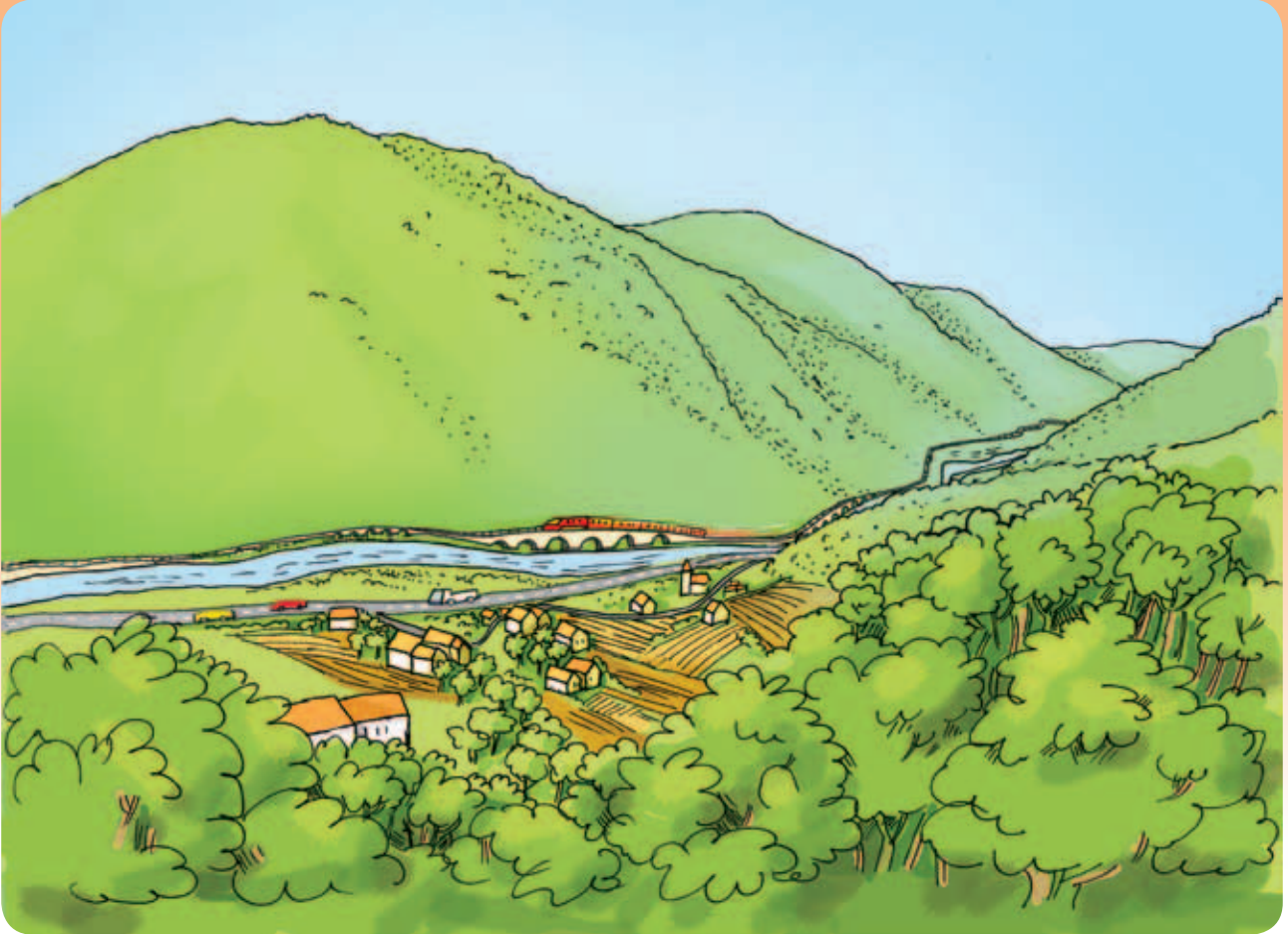

1. Fotografiraj glavne dele naselja, v katerem stanuješ.
2. Na spletni strani zemljevid.najdi.si s pomočjo učitelja poišči satelitsko fotografijo naselja, v katerem živiš. Na tej fotografiji poišči dele naselja.
3. Na skici okolice šole označi, čemu so namenjene posamezne stavbe.
4. Na letalski fotografiji poišči bivališča, stadion, igrišče, bazen, njive, tovarno.

LEGA KRAJA GLEDE NA POVRŠJE

Renke so moj domači kraj. To je vas. Mimo peljeta cesta in železnica v smeri Litija–Zidani most. Renke ležijo na desnem bregu reke Save, na vzpetini. Renke so obdane s polji in travniki. Skozi vas teče potok Šumnik. Imamo makadamsko cesto.

- Opiši, kje leži tvoj domači kraj.

Kraj, v katerem živiš, je tvoj domači kraj. Kraj leži v pokrajini.
Pokrajina ima različno oblikovano površje.

Ravnina je ravno površje.

Vzpetina je dvignjeno površje.

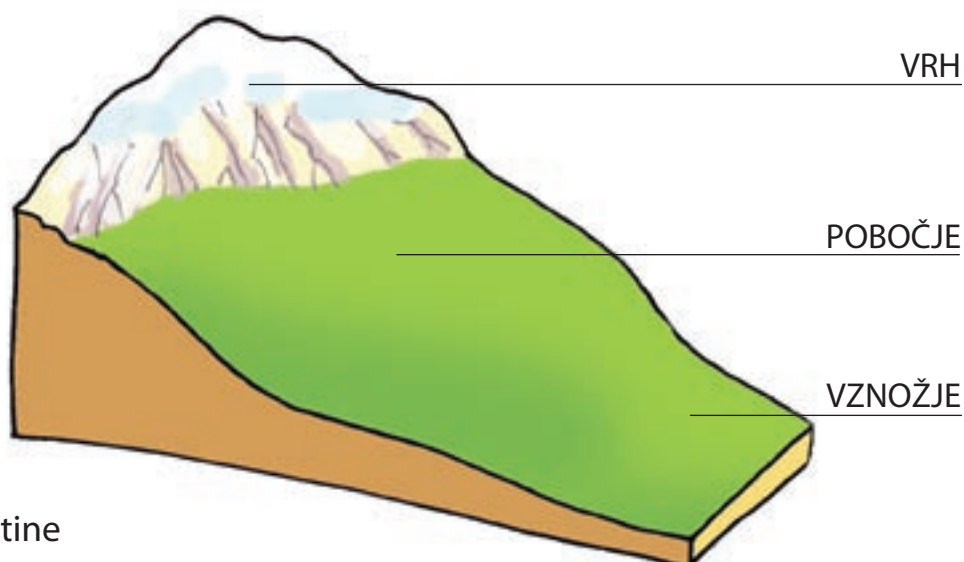

Dolina je med dvema vzpetinama. V ozki dolini je prostora komaj za cesto, železnico, reko. V široki dolini pa je prostor za naselja.

- V peskovniku oblikuj ravnino, vzpetino in dolino!

Naselja lahko ležijo na vrhu, pobočju ali na vznožju vzpetine.

Deli vzpetine

- Napiši spis: Moja pot na _____
(namesto črte napiši ime vzpetine)!

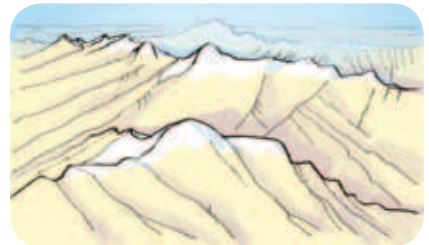
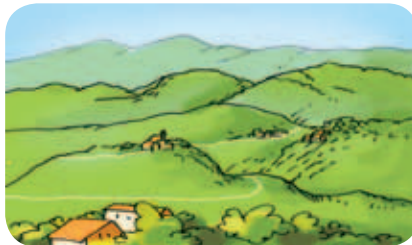

Vzpetine so različnih oblik. So različno visoke.

- Katera izmed vzpetin je najvišja, katera najnižja? Katera je najbolj zaobljena, katera koničasta? Katera je na vrhu skalnata, katera poraščena?

Skupina gričev se imenuje gričevje, skupina hribov hribovje in skupina gora gorovje.

- Ugotovi, kako se imenujejo posamezne skupine vzpetin!

RAVNINA –raven prostor.

DOLINA –prostor med dvema vzpetinama.

VZPETINA –dvignjen del pokrajine (grič, hrib, gora).

GRIČ – nizka vzpetina. Skupina gričev se imenuje gričevje.

HRIB – višja vzpetina. Skupini hribov rečemo hribovje.

GORA – visoka vzpetina. Na vrhu je skalnata. Skupini gora rečemo gorovje.

Kraj lahko leži na ravnini, vzpetini, v dolini ali kotlini. Na vznožju, pobočju ali vrhu vzpetine.

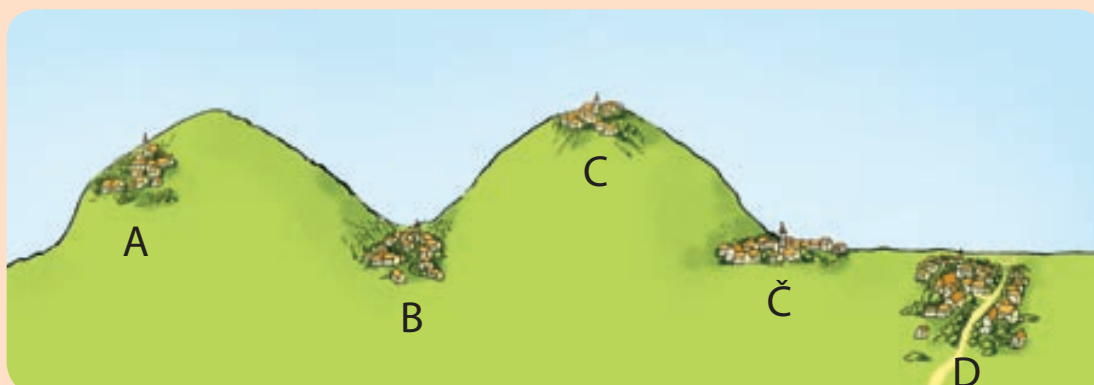
Površje počasi spreminjajo plazovi, potresi, reke.

Zemeljski plaz

Povej, kje na sliki ležijo naselja glede na površje.

1. Opiši, kje leži tvoj domači kraj glede na površje!
2. Napiši imena vzpetin, ki jih poznaš! Razvrsti jih med griče, hribe ali gore.

UREJANJE NASELJA

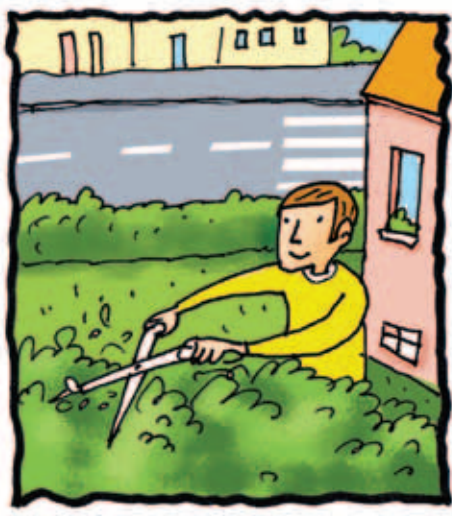
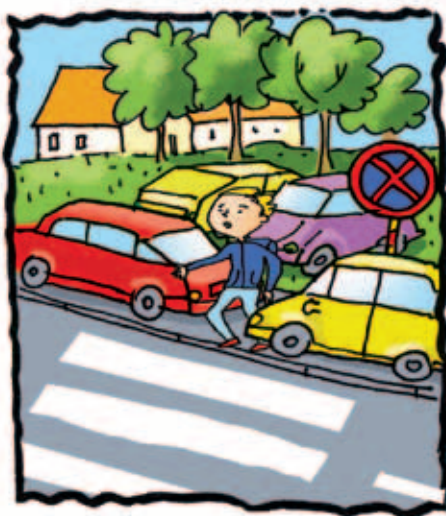
Je naselje, kjer živiš vedno urejeno? Kdo ureja vaše naselje? Razmisli, ali imate pločnike, kolesarsko stezo, označene prehode za pešce, grbine na cesti, cestno razsvetlavo, koše za odpadke, zabojnike, klančine za invalide, športno in otroško igrišče, urejene odtoke za dež, sprehajališča in klopi.

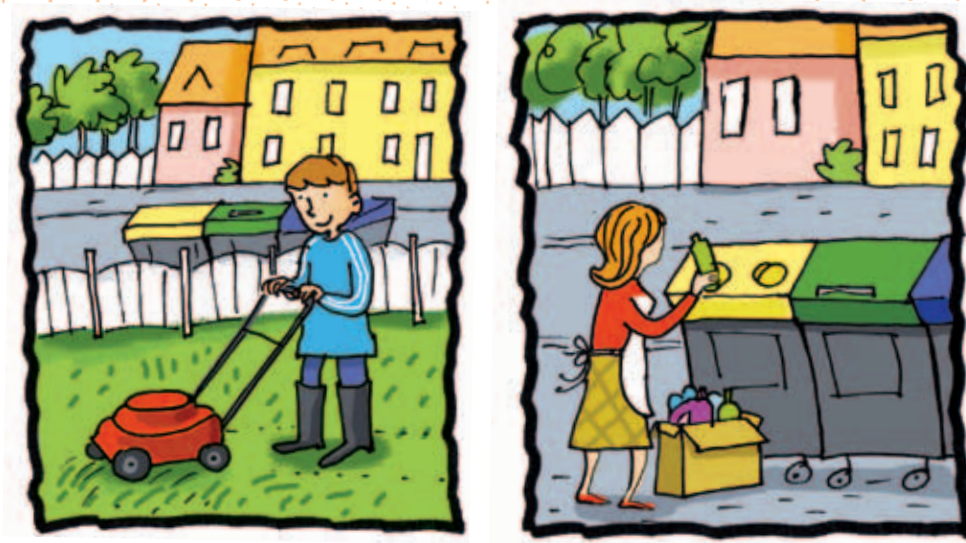
Za urejenost naselja je odgovorna komunalna služba, njene dejavnosti so naslednje: oskrbuje nas s pitno vodo, odvaža odpadke, odvaja in čisti odpadno vodo iz bivališč, vzdržuje ceste, čisti javne površine, skrbi za mestno razsvetlavo, pozimi pluži in posipava ceste.

- Izberi si eno komunalno dejavnost. Napiši in nariši, kako bi potekalo življenje v naselju brez te dejavnosti.

- Kako skrbijo osebe na sliki za domači kraj? Kdo je kaj naredil narobe? Kako bi naredil prav?

Pri urejanju kraja se lahko pridružiš akciji čiščenja okolice.

- Kaj misliš o uničevanju javnih površin?

Prebivalci naselja imajo različne potrebe. Poskrbljeno mora biti za otroke, ostarele, invalide, voznike, kolesarje, pešce in lastnike psov.

- Ugotovi, za koga je vsaka izmed zgornjih stvari nujna v naselju!
- Kako je urejeno tvoje naselje za otroke, invalide, ostarele, pse, voznike, pešce in kolesarje? Kako bi izboljšal urejenost naselja, v katerem živiš? Kaj bi bilo treba zgraditi ali narediti v tvojem naselju?

KOMUNALNE DEJAVNOSTI – dejavnosti, s katerimi urejamo naselje. Na primer oskrba z vodo, ravnanje z odpadki, čiščenje odpadnih voda, vzdrževanje cest in drugo.

Komunalne službe so pomembne, ker urejajo naselje. Za urejeno naselje pa si mora prizadevati tudi vsak posameznik.

Komunalne storitve plačuje vsako gospodinjstvo. Vsak mesec plačate položnico bližnjemu komunalnemu podjetju.

- Poglej račun komunalnega podjetja, ki ste ga dobili domov. Katere storitve plačujete komunalnemu podjetju?

1. Zakaj so komunalne službe pomembne?
2. Kako si lahko posameznik prizadeva za urejenost naselja?
3. Kaj je v tvojem naselju dobro urejeno?
4. Vprašaj prebivalce svojega naselja, kaj si želijo v naselju?

POSLEDICE POSEGOV V OKOLJE

Svetuj Ani, kaj lahko stori za čisto okolje!

S svojimi vsakodnevnimi aktivnostmi posegamo v okolje in ga onesnažujemo.

Za izdelavo papirja potrebujemo les. Dobimo ga s sekanjem dreves. Sekanje gozdov povzroča zemeljske plazove in slabši zrak.

Zrak onesnažujejo avtomobilski izpuhi, ogrevanje domov, tovarne in nekatere elektrarne.

Reke, jezera in morja onesnažujemo s čistili, šamponi, olji. Vodo onesnažujejo nekatere tovarne. Odpadki zastrupljajo pitno vodo. Vodne živali poginjajo.

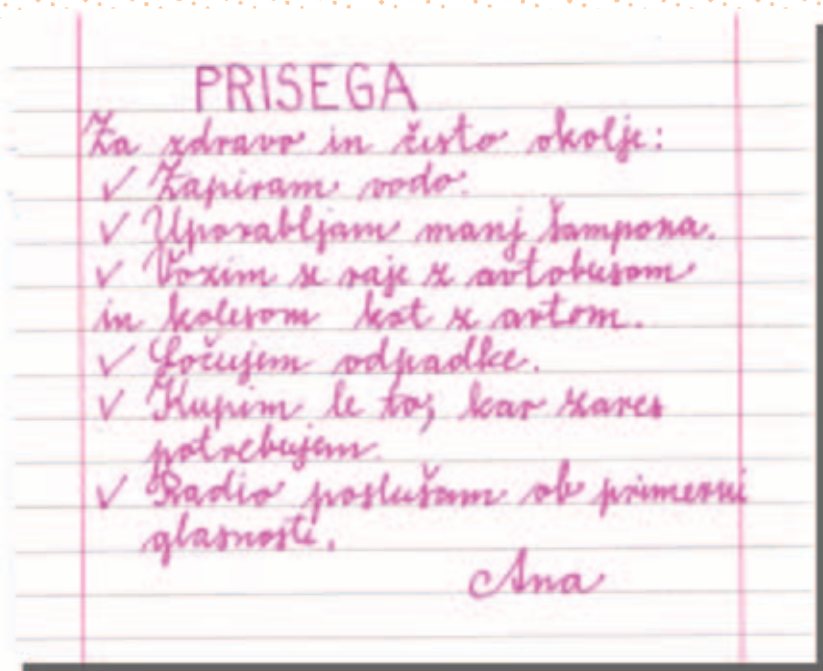

Prst onesnažuje soljenje cest, dim in divja odlagališča odpadkov. V taki prsti rastline ne rastejo.

Hrup s cest, iz mest in glasna glasba povzročajo zvočno onesnaženje. Zato postajamo zopni in si uničujemo sluh.

- Še ti napiši in nariši svojo prisego za zmanjšanje onesnaževanja okolja!

Vsakdo izmed nas pripomore k onesnaženju ali k ohranjanju okolja. Življenje v onesnaženem okolju povzroča številne bolezni in izumiranje številnih rastlin in živali.

Spominki iz izumirajočih živali

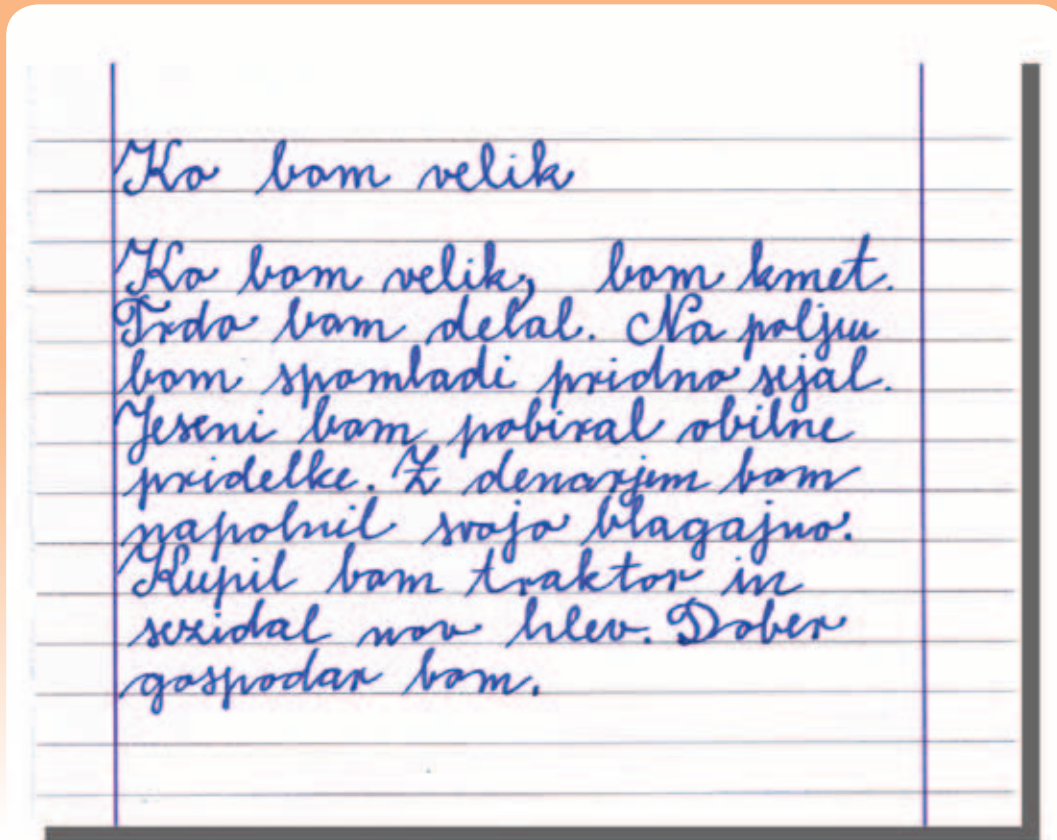

Bi jih kupil? Razloži, zakaj!

1. Katere škodljive posege v okolje opaziš v domačem kraju?
2. Vprašaj odrasle, kdo je največji onesnaževalec okolja v tvojem domačem kraju.
3. Kaj bi bilo treba storiti za zmanjšanje onesnaženja?

GOSPODARSKE DEJAVNOSTI V NASELJU

Katere poklice poznaš? Kaj so po poklicu tvoji starši? Kako gospodariš s svojim denarjem?

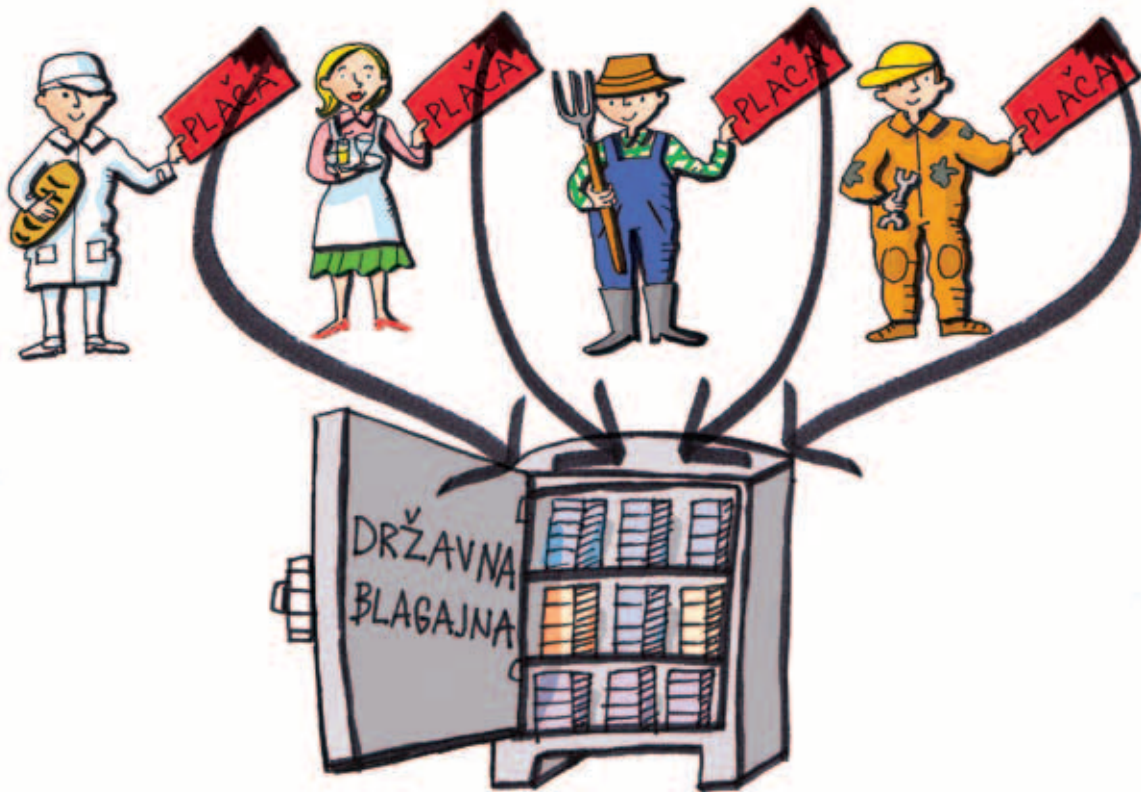
Stavbe v naselju so lahko namenjene tudi drugim dejavnostim, ne le bivanju.

- Naštej stavbe, ki niso namenjene bivanju!

V njih delajo ljudje z različnimi poklici. Zaposleni so v gospodarskih ali negospodarskih dejavnostih.

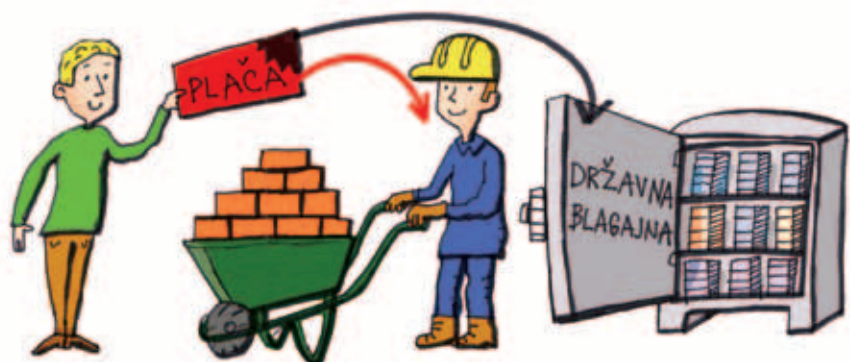
Vsi zaposleni dajo del plače državi v državno blagajno.

Frizerju, mehaniku, ličarju, kuharju, peku, šivilji, kozmetičarki, mizarju, zidarju, poštarju, kovinarju, šoferju, električarju, trgovcu, kmetu, rudarju, gozdarju, delavcu v tovarni, cestarju ... njihovo delo plačajo stranke ali kupci. S svojim delom prinesejo državni blagajni zaslužek. Zaposleni so v gospodarskih dejavnostih. Namen gospodarskih dejavnosti je čim večji dobiček.

Gospodarske dejavnosti so:

- industrija,
- obrt,
- rudarstvo,
- kmetijstvo,
- trgovina,
- gostinstvo in turizem,
- komunalna dejavnost.

INDUSTRIJA

V industriji izdelujejo izdelke v tovarnah. V njih izdelajo velike količine izdelkov s stroji. Delavec v tovarni ne izdelava sam v celoti enega izdelka. Izurjen je, da ga naredi le del, pri tem mu pomagajo stroji.

Imamo papirno, lesno, tekstilno, živilsko, strojno industrijo in druge industrije.

- V kateri vrsti industrije so nastali izdelki na zgornji sliki?

OBRT

Obrtniki v gospodarski dejavnosti naredijo manjše količine izdelkov. Izdelki so narejeni ročno.

- Kateri obrtniki so na sliki?

RUDARSTVO

V rudnikih kopljejo premog ali rudo.

KMETIJSTVO

Glavna naloga kmetijstva je predelava hrane. V kmetijstvo spadajo živinoreja, poljedelstvo, sadjarstvo, vinogradništvo, vrtnarstvo in cvetličarstvo, ribolov in gozdarstvo.

Živinorejci gojijo govedo, prašiče, ovce, koze, perutnino. Pridelujejo mleko, meso in jajca.

V poljedelstvu pridelujejo poljščine. To je zelenjava, ki zraste na polju.

Sadno drevje raste v sadovnjaku. Sadjarji se ukvarjajo s pridelovanjem sadja.

Vinogradnikom raste v vinogradih vinska trta. Grozdje oberejo in ga predelajo v vino in sok.

V vrtnarijah vzgajajo rože in sadike vrtnarji. Cvetličarji delajo iz rož šopke, ikebane ali vence.

Ribiči lovijo ribe na morju.

Gozdarstvo je za Slovenijo zelo pomembno, saj več kot polovico Slovenije prekrivajo gozdovi. V gozdu pridelamo les. Uporabimo ga za izdelavo pohištva in kurjavo.

TRGOVINA

Trgovina poteka v velikih trgovskih centrih in na tržnici. Male zasebne trgovine morajo lastniki zaradi premajhnega zaslužka velikokrat zapreti.

GOSTINSTVO IN TURIZEM

Slovenija ima veliko znamenitosti, ki si jih ogledajo turisti. Uživajo ob dobri hrani, pijači, glasbi. Prespijo v zasebnih sobah ali hotelih.

POKLIC – delo za opravljanje tega, česar si se izučil v šoli.

DRŽAVNA BLAGAJNA – denar, ki je od države.

GOSPODARSKA DEJAVNOST – dejavnost, ki prispeva zaslužek v državno blagajno.

INDUSTRIJA – strojna izdelava večjega števila izdelkov v tovarni.

OBRT – ročna izdelava majhnega števila izdelkov.

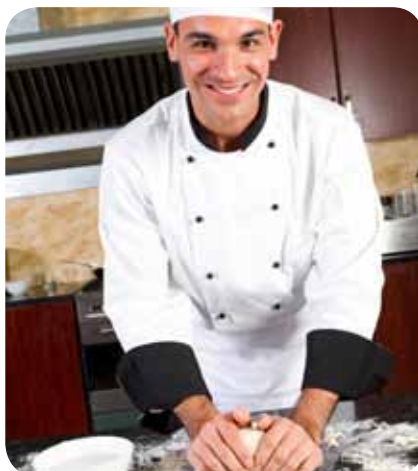

Ljudje se lahko zaposlijo v gospodarskih dejavnostih, ki prispevajo zaslužek v državno blagajno.

Učenci, ki bodo končali deveti razred vaše šole, se bodo vpisali v srednje šole. Znali bodo obdelovati les, živila, skrbeti za živali, upravljati stroje ali pomagati graditi.

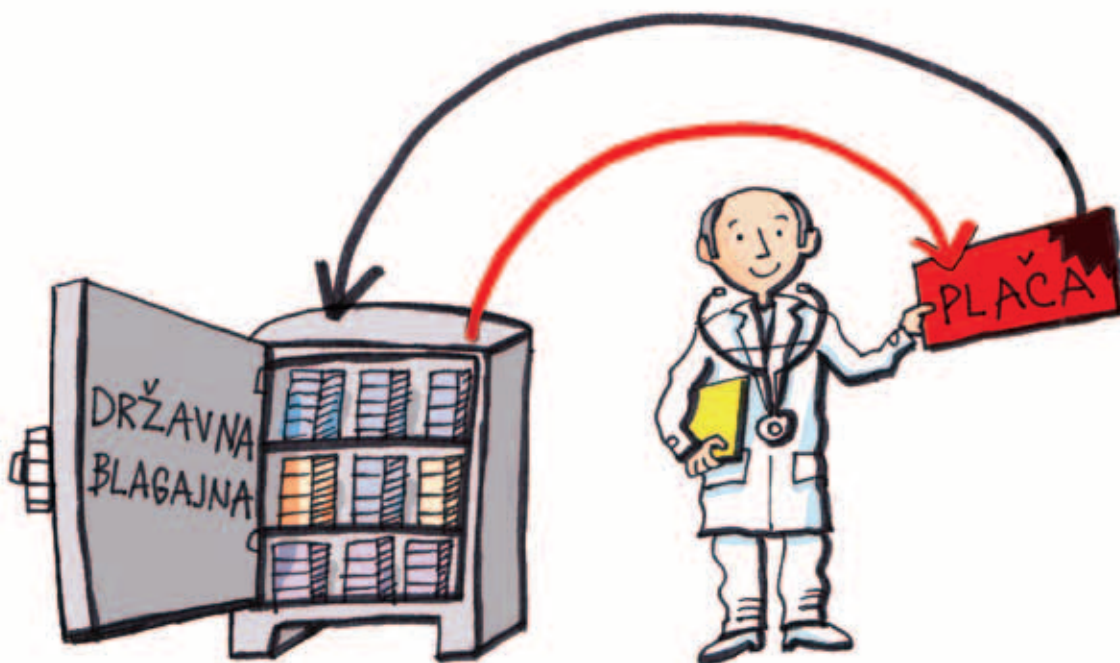

1. Napiši pet znancev in navedi, katero delo opravljajo.
2. Katere gospodarske dejavnosti imate v domačem kraju?
Povej, s katerim poklicem se lahko ljudje zaposlijo v teh dejavnostih.
3. V dvojicah odigrajte igro vlog: stranka pri frizerju, ličarju, šivilji, kozmetičarki, mizarju ali zidarju. Stranka z opravljenim delom ni zadovoljna.

NEGOSPODARSKE DEJAVNOSTI V NASELJU

S pantomimo predstavi enega izmed naslednjih poklicev: zdravnik, medicinska sestra, učitelj, igralec, bančni uslužbenec, vojak, policist in sodnik!

Politik, zdravnik, medicinska sestra, vojak, učitelj, policist, knjižničar, bančni uslužbenec so zaposleni v negospodarskih dejavnostih. Kdor je zaposlen v negospodarski dejavnosti s svojim delom ne prispeva zaslužka državi. Plačo dobi iz državne blagajne.

Namen negospodarskih dejavnosti ni dobiček, ampak dobro vseh prebivalcev države. Negospodarske dejavnosti so:

- zdravstvo,
- šolstvo,
- kultura,
- vojska,
- policija,
- državna in javna uprava.

Foto: Borut Peršolja

Državna in javna uprava so državni uradniki. Njihovo delo je upravljanje države. To so predsednik države, državni zbor, ministri, župani, sodniki, vsi občinski uradniki, varuh človekovih pravic.

NEGOSPODARSKE DEJAVNOSTI – dejavnosti, ki ne prispevajo zaslužka v državno blagajno.

DRŽAVNA UPRAVA – vsi, ki vodijo državo ali pomagajo pri tem (predsednik države, državni zbor, ministri, župani, sodniki, vsi občinski uradniki).

Ljudje se lahko zaposlijo v negospodarskih dejavnostih, ki ne prispevajo zaslužka v državno blagajno.

Obisk zasebne šole ali zasebne zdravstvene ordinacije je treba plačati, saj spadajo v gospodarsko dejavnost.

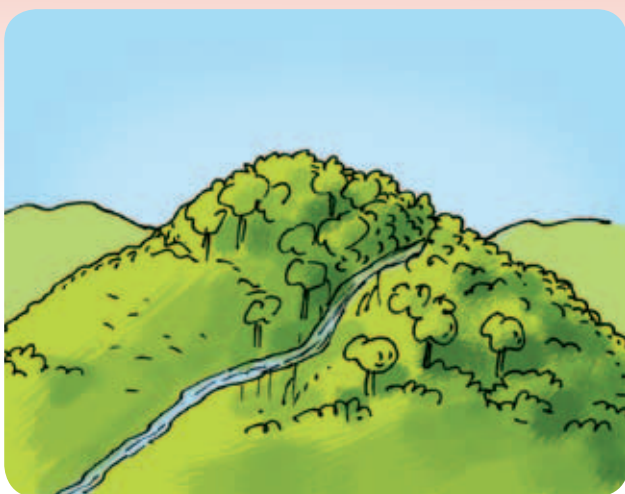
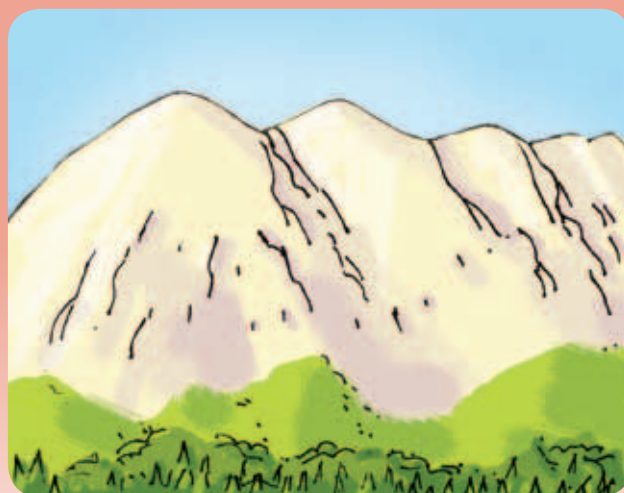
1. Katere negospodarske dejavnosti imate v domačem kraju?
2. Naštej poklice, s katerimi se je mogoče zaposliti v teh dejavnostih.
3. Pozanimaj se, kdo so župan tvoje občine, predsednik države, predsednik državnega zbora in kdo minister za šolstvo.
4. Na skici širše okolice šole označi, v katerih zgradbah so zaposleni v gospodarskih in kje v negospodarskih dejavnostih.
5. Pogovori se z osebo, ki je zaposlena v negospodarski dejavnosti. Pozanimaj se o šolanju in delu, ki ga opravlja.

RAZVOJ DOMAČEGA KRAJA

KAJ JE VPLIVALO NA NASTANEK DOMAČEGA KRAJA?	00
VAS IN MESTO V PRETEKLOSTI	00
ŽIVLJENJE NA PODEŽELJU V PRETEKLOSTI	00
DELO NA POLJU	00
ŽIVLJENJE V MESTU V PRETEKLOSTI	00
ŠIRJENJE NASELJA IN NJEGOVA VLOGA V PRETEKLOSTI IN ZDAJ ...	00
PRETEKLOST ŠOLE	00

KAJ JE VPLIVALO NA NASTANEK DOMAČEGA KRAJA?

V katerem kraju bi se naselil ti? Zakaj?

Ljudje potrebujemo za svoj obstoj hrano in vodo. Zato so se naši predniki naseljevali, kjer je bilo dovolj obdelovalne zemlje, pašnikov in pitne vode.

Naseljevali so se ob rekah, jezerih in potokih. Vodo so uporabljali za življenje. V vodi so lovili ribe in potovali s čolni po reki. Voda je poganjala mline in žage.

Da bi zamenjali pridelke in izdelke z drugimi, so se naseljevali na križiščih prometnih in trgovskih poti.

Nasprotniki so ropali prebivalce. Zato so naselja nastala ob hribu ali otoku. Tako so sovražniku preprečili dostop do mesta. Obdali so ga z obzidjem. Tako so se lažje branili pred sovražno vojsko in roparskimi tolkami.

Kostanjevica na Krki je nastala na otočku, ki ga je naredila reka.

V zavetju grajskega hriba in otoka je nastal Bled.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Škofja Loka je obzidano mesto.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Kropa je nastala na težko dostopnem mestu.

Nasprotniki niso prišli na skrita in težko dostopna mesta. Zato so nekatere vasi nastale visoko v hribih in v ozkih dolinah. Za prebivalce hribovskih vasi je bilo življenje težko. V hribih je bilo malo pašnikov in obdelovalne zemlje. Zime so bile mrzle in dolge.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Kokra je najdaljša slovenska vas v dolini reke Kokre, visoko v hribih. Ljudje, ki so živeli tam, so se preživljali z lovom.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Litija je nastala, ker so bila v bližini nahajališča železove rude. Zaradi pomorske trgovine, ribolova in solinarstva so nastala naselja tudi ob morju.

Piran – obmorska naselbina

GRAD – zgradba, ki je bila zgrajena za obrambo pred sovražnikom.
OBZIDJE – zid okoli starejših mest, gradov.
SOLINARSTVO – pridobivanje soli iz morja.

Kraji so nastali na ugodni legi ali tam, kjer so naravna bogastva.

Krajevna imena pogosto pripovedujejo nekaj o kraju.

Na primer Škofja Loka. Ime Loka pomeni nekoliko močvirnat travnik ob vodi. Škofja pa se nanaša na škofa, ki je dobil v dar to ozemlje.

Na primer Izola. Isola pomeni otok, kar je Izola res včasih bila.

1. Katera je najugodnejša lega za nastanek kraja?
2. Zakaj je nastal in se razvil tvoj domači kraj?
3. Ali ima ime tvojega kraja kakšen pomen? Kakšnega? Kaj pa sosednji kraji?
4. Na zemljevidu Slovenije poišči dva kraja z imenom, ki nekaj pomeni.
5. Kateri grad je najbližji tvojemu domačemu kraju? Oglej si ga!

VAS IN MESTO V PRETEKLOSTI

Kaj vse bi v svojem domačem kraju pokazal obiskovalcu iz drugega kraja?

Ali ste v tvojem domačem kraju še posebej ponosni na kaj ali koga?

Domači kraj ni od nekdaj tak, kot je zdaj. Kakšen je bil v preteklosti, lahko sklepamo po zgradbah in njihovih ostankih iz preteklosti. Zgradbam iz preteklosti rečemo kulturnozgodovinski spomeniki. To so stare hiše, ruševine, gradovi, cerkve, obzidja. Kulturnozgodovinski spomeniki so zaščiteni. Ohranjamo jih za prihodnje rodove.

Tako so označene zgradbe, ki so kulturnozgodovinski spomenik.

Vsako obdobje v preteklosti ima značilne zgradbe. Ponazarja jih časovni trak bivališč, od začetka človeka do današnjega časa.

Časovni trak bivališč

Prva bivališča ljudi so bile jame. Vendar to še niso bila naselja.
Jama Divje Babe

Prva naselja na naših tleh so bila mostišča. Ljudje so postavljali preproste koče na kolih v jezerih.
Ostanki mostišča v Ljubljani

Nekoliko pozneje so začela na gričih nastajati naselja. Skupino bivališč so obdali z obzidjem. Taka naselja imenujemo gradišča.
Ostanki gradišča Debela griža

Pozneje je bilo naše ozemlje del rimske države. Rimljani so v naših krajih gradili velika mesta in ceste.
Ljubljana – Rimski zid iz obdobja rimske države

Ko je rimska država propadla, so na ostankih rimskih naselij nastali gradovi in mesta.
Celjski grad iz obdobja gradov

Piran – ostanki mestnega obzidja z obrambnim stolpom

Nekatera naselja so nastala šele v novejšem času.

Najprej so bile hiše lesene. Pozneje so mesta pozidali. Nastale so meščanske hiše.

Meščanska hiša iz obdobja gradov

V obdobju gradov so na vasi živeli v preprostih bajtah.

V današnjem času nastajajo na obrobjih mest blokovska naselja.

Blokovsko naselje

PRETEKLOST – kar je minilo.

KULTURNOZGODOVINSKI SPOMENIK – zgradbe iz preteklosti

Kakšna je bila preteklost kraja, lahko sklepam po kulturnozgodovinskih spomenikih.

Slovenska kulturna znamenitost je kozolec. Po Sloveniji srečamo različne kozolce. V tega na sliki je gospodar spravljal tudi orodje. Zaradi napredka v kmetijstvu večina kozolcev propada.

1. Skiciraj najbližji kulturnozgodovinski spomenik! Na kaj spominja ta kulturnozgodovinski spomenik?
2. Opiši razvoj domačega kraja. Pri tem si pomagaj z ostanki iz preteklosti.
3. V Krajevnem leksikonu Slovenije ali v Enciklopediji Slovenije preberi, kako se je razvijal tvoj domači kraj.

ŽIVLJENJE NA PODEŽELJU V PRETEKLOSTI

Oglej si slovenski film *Boj na požiralniku!* Nariši prizor, ki ti je najbolj ostal v spominu.

Življenje na podeželju je bilo težko. Da je družina preživela, je bilo treba trdo delati.

Kako so živeli ljudje v preteklosti, izvemo iz pripovedi ljudi, raznih zapisov, starih razglednic, slik, fotografij in starih predmetov. Stare predmete si lahko ogledamo v muzejih.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Hiše so izdelali iz materiala, ki so ga dobili v okolju: iz lesa, kamna, ilovice, slame ...

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Stranišče je bilo zunaj hiše, nad gnojno jamo. Iztrebljali pa so tudi na vrtove, njive, hleve.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

V vaški gostilni so se shajali moški. Pogovarjali so se o kmetovanju, politiki in dogajanju v vasi.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Vodo, ki so jo uporabljali za pitje, pripravljanje hrane, napajanje živine, so nosili iz bližnjega studenca ali iz skupnega vodnjaka, ki je stal sredi vasi. Okoli vodnjaka so se zbirale predvsem ženske.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

V peči so pekli kruh. Pozimi pa so se ob njej greli in si pripovedovali zgodbe. Na njej so pogosto spali otroci. Odrasli so spali na klopi ob peči, na seniku, v hlevu. Postelje so bile redke, v njih sta navadno spala gospodar in njegova žena.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Otroci so do četrtega leta spali v zibelki. V njej so otroka nesli na delo, na njivo, travnik ali v vinograd.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

V skrinjo so shranjevali obleko, dragocene predmete, dokumente in živila.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Korito ali nečke. V koritu so spali otroci. V njih so nesli otroka h krstu. Če je dojenček prezgodaj umrl, so ga v nečkah tudi pokopali.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Pleteni košari so rekli jerbas. Ženske so nosile jerbas na glavi. Posadile so ga na svitek. V njem so nosile malico na njivo ali travnik.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Posoda je bila glinena ali kovinska. Pomivali so jo z vodo. Umazanijo so zdrgnili s peskom.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Žrmlje so domač hišni mlin. S to napravo so mleli žito doma. Priprava moke je bilo opravilo žensk.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Perilo so prali na potokih, rekah, ob vodnjaku ali doma, kamor so prinesli vodo.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Kuhali so na odprtem ognjišču. Meso so jedli ob nedeljah in praznikih. Vsakdanje jedi so bile krompir, polenta, zelje, močnik, žganci in fižol.

Vaščani so skrbeli za varnost ljudi in imetja. Nočna straža jih je varovala pred ognjem in tatovi.

Umivali so se z vodo iz vrča in lavorja.

IZ ŽIVLJENJA MOJEGA PRADEDKA

Ko je bil pradedek star šlixi leta, je moral služiti. Daleč od doma je na vasi pasel krave. Bil je bos. Poximi je nosil lesene cokle. Stranišče je bilo izven hiše. Umival se je v lavorju in vodo zajemal iz vodnjaka. Spal je pri kravi v hlevu ali na sniku. Jedli so vsi iz ene skledice s leseno žlico. Gospodinja je kuhala v črni kuhinji in prala v potoku. Velikokrat ga je xeblo in tudi lačen je bil.

Lavra, 11 let

MUZEJ – zgradba, v kateri so razstavljeni predmeti iz preteklosti.

Življenje na podeželju je bilo težko. Vsa opravila so opravljali ročno.

Otroci so se igrali s preprostimi igračami.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

1. Obišči najbližji muzej! Na plakat napiši, kar si se naučil v muzeju!
2. S pantomimo prikaži stara kmečka opravila.
3. Oglej si, kako je videti kmetija danes. Primerjaj življenje nekoč in zdaj.
4. Za kaj so se uporabljali predmeti na slikah? Kateri predmeti so jih zdaj nadomestili?

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

DELO NA POLJU

Opiši sliko na panjski končnici! Kakšne prizore vidiš na polju zdaj?

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Panjska končnica s čebelnjaka prikazuje delo na polju.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Čebelnjak s panji

V preteklosti so se na podeželju ukvarjali večinoma s kmetijstvom. Družine so bile velike. Otroci so pomagali pri kmečkih opravilih. Vse, kar so potrebovali za preživetje, so pridelali doma. Če jim je zmanjkovalo za preživetje, so delali pri bogatejšem kmetu za plačilo ali za živila.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Delo je potekalo ročno. Vaščani so si med seboj pomagali pri košnji, žetvi, trgatvi, okopavanju žita, delu v gozdu. Izposojali so si orodje in domače živali.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Jarem, vanj so vpregli vola.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Brana, z njo so rahljali zemljo.

V plug so vpregli vole ali konje in orali.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Žitno zrnje je bilo treba spraviti iz klasov. Omlatili so ga ročno z lesenim orodjem, ki se imenuje cepec.

Zemljo so okopavali z motiko.

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Travo so kosili s kosami.

Žito so poželi ročno s srpi in kosami. S srpi so žele ženske, s kosami pa moški.

Pridelke so pripeljali na domačijo z vozom.

Molzli so ročno.

Drevesa so podirali ročno.

V kozolcu so sušili žito, seno, deteljo in fižol.

Občasno so vas obiskali potujoči brusarji. Brusili so nože, škarje in popravljali dežnike.

PANJSKA KONČNICA – lesen zaključek z vhodom za čebele na panju.

Vsa kmečka opravila so opravljali ročno. Potrebni je bilo veliko ljudi: otrok, odraslih in starejših.

Zdaj se lahko preizkusimo v opravljanju kmečkih opravil po starem na turističnih kmetijah in na kmečkih prireditvah.

Robkanje koruze

1. S pantomimo prikaži stara kmečka opravila.
2. Obišči sodobno kmetijo. Primerjaj življenje na kmetiji nekoč in zdaj. Nariši isto opravilo nekoč in zdaj.
3. Obišči mlin.
4. Pri pouku tehnike oblikuj kos lesa v panjsko končnico. Nanjo nariši prizor iz življenja na podeželju. Najprej ga nariši s svinčnikom, pobarvaj ga z vodenkami.

ŽIVLJENJE V MESTU V PRETEKLOSTI

Razred naj prikaže način dela v obrtni delavnici. Z debelimi flomastri pobarvajte vsak svojo pobarvanko.

Prikažite delo v industrijskem obratu. Pobarvajte enake pobarvanke. Vsakdo naj z eno barvo pobarva le del pobarvanke. Ko bo ta del pobarvan, dajte risbo sošolcu.

V obeh primerih merite čas barvanja.

Primerjaj izdelke! Kaj ugotoviš?

Mesto je bilo obdano z obzidjem. Hiše v mestu so bile lesene. Svetili so si s petrolejkami in baklami. Ker so se bali požarov, se je ponoči po mestu sprehajal stražnik in pazil, da se kaj ne bi vžgalo. Na sredi mesta je bil trg z vodnjakom. Na trgu so brali pomembne razglase, kaznovali goljufe, prirejali sejme.

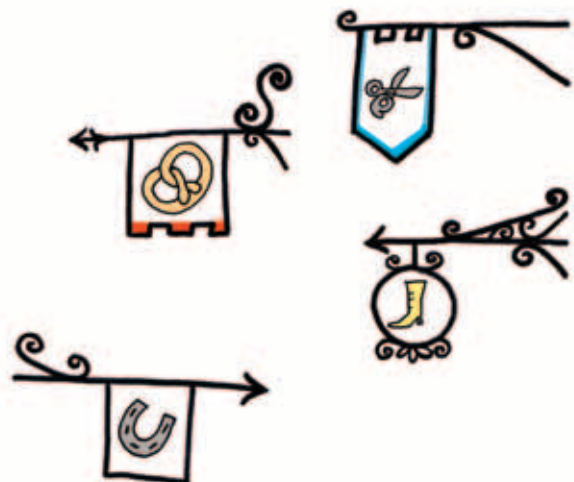
V mestu so živeli trgovci in obrtniki. Obrtniki so izdelke delali ročno. V delavnici so imeli zaposlenih več delavcev. Pri enem izdelku je vsak izdelal en del. Izdelali so manjše število izdelkov.

- Oglej si zgornjo sliko! Koliko ljudi sodeluje pri nastajanju oblek? Katere pripomočke uporabljajo? Kako se imenuje obrt, pri kateri je izdelek obleka? Kako pa se imenuje obrtnik, ki opravlja to obrt?

Obrtniki so imeli v pritličju hiše obrtne delavnice, nad njimi pa so stanovali.

Znak na delavnici je kazal, katero obrt opravljajo v njej.

- Ugotovi, katere obrtnike predstavljajo zgornji znaki!

Za svoj poklic so se učili kot vajenci pri mojstru. Iz vajenca so napredovali v pomočnika, iz pomočnika pa v mojstra.

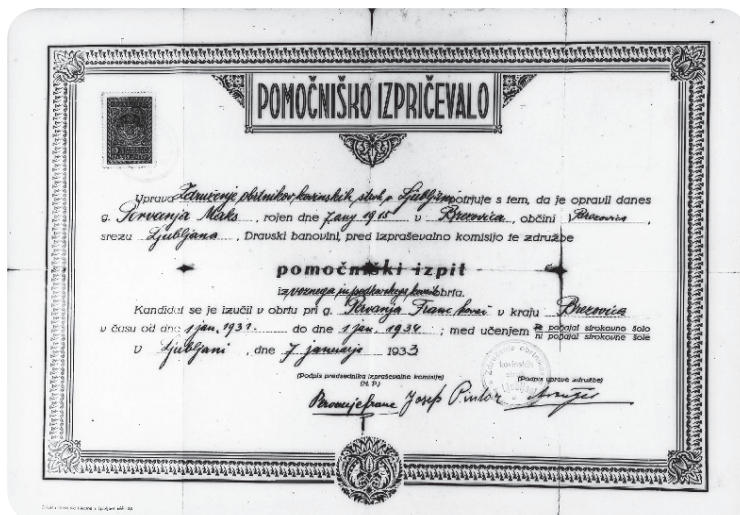

Foto: Arhiv Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

Obrt je začela propadati, ko se je razvil hitrejši in cenejši način izdelovanja izdelkov v industriji. Delo se je iz obrtne delavnice preselilo v tovarne. Vsak delavec izdelava le del izdelka in si pri tem pomaga s strojem. Delo poteka po tekočem traku. V tovarni nastane veliko enakih izdelkov. Ti so cenejši, ker jih naredijo hitro in veliko.

- Zakaj je začelo tkalstvo propadati? Zakaj je začela propadati ročna izdelava žebeljev?

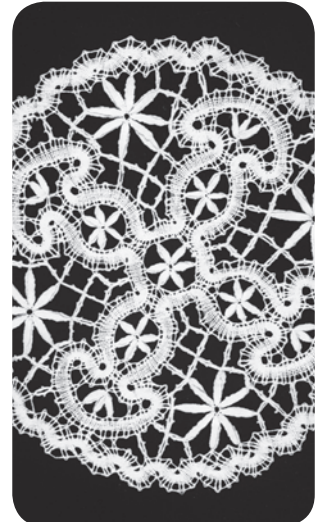
OBRTNIK – oseba, ki se ukvarja z obrtjo.

V preteklosti so živeli v mestu obrtniki in trgovci. Obrt je izpodrinila industrija, ker je hitrejša in cenejša.

Nekaj starih domačih obrti je v Sloveniji še ohranjenih: lončarstvo, suhorobarstvo, čipkarstvo, svečarstvo, medicarstvo.

1. Katerega obrtnika bi poiskal za popravilo vode, ker nekje v kopalnici nekaj pušča? Kateri obrtnik polaga ploščice v kopalnici? Poišči v imeniku naslov in telefonsko številko vodovodnega inštalaterja in pečarja.
2. Poišči obrtnika v domačem kraju ali okolici. Vprašaj ga, kako se je šolal za svoj poklic? Kakšno je njegovo delo? Katere stroje uporablja? Katera je največja težava pri njegovi obrti?
3. Oglej si nastajanje izdelka v tovarni.
4. Poišči delavca, ki dela v tovarni. Vprašaj ga o njegovem delu v službi. Zapiši, kar si izvedel.

ŠIRJENJE NASELJA IN NJEGOVA VLOGA V PRETEKLOSTI IN ZDAJ

Zamisli si, da si star 35 let. Kakšen si? Kje stanuješ? Kako je videti tvoje bivališče? Kam hodiš v službo? Koliko članov je tvoji družini?

Mesta, ki so nastala že pred časom, imajo staro mestno jedro. Ljudje so se preseljevali s podeželja v mesto. Zaradi povečevanja števila prebivalcev je ob teh mestih nastal novi del. Tako se mesto širi.

Staro mestno jedro v Izoli ima ozke ulice, visoke in stisnjene stavbe.

Novi del Izole. Tam so igrišča, nove stavbe in bloki, parki in tovarne.

Vasi, ki imajo slabe prometne povezave z mestom, se prazniijo. V njih mladi nočejo živeti, ker je življenje na kmetiji težko. Preselijo se v mesto.

Domačija propada.

Družina iz mesta je kupila propadlo domačijo v hribih. Prenovili so jo in jo uporabljajo za vikend.

Vasi, ki imajo dobre prometne povezave z mestom, se širijo. Vasi postajajo čedalje bolj podobne mestom. Na vasi gradijo take hiše kot v mestih. Ljudje, ki prebivajo v vaseh, opuščajo delo na kmetiji. V službo hodijo v mesto.

Vrhnika je bila včasih vas, pozneje pa se je razširila proti mestu.

Kraji se spreminjajo. Naselja se širijo.

1. Napiši domišljjski spis: Moje naselje v prihodnosti.
2. Nariši svoj dom, kakršen bo čez sto let.
3. Na skico okolice šole vnesi spremembe, za katere meniš, da se bodo zgodile čez sto let.

PRETEKLOST ŠOLE

Vzemi risalni list na podlagi in črn flomaster. Pojdi pred šolo in nariši prednjo stran šole!

V preteklosti je bilo v šolo drugače kot zdaj.

Foto: Fototeka Slovenskega šolskega muzeja

- Kako ste učenci oblečeni v današnjih časih?

Foto: Fototeka Slovenskega šolskega muzeja

Učenci so pisali s kredo na tablice.

- Katere pripomočke uporabljaš za pisanje? Zakaj so boljši?

Foto: Fototeka Slovenskega šolskega muzeja

- Kakšna je razlika med to in tvojo peresnico in pisalom?
- Kakšna pa je tvoja šolska torba? Opiši jo!

Foto: Fototeka Slovenskega šolskega muzeja

Foto: Fototeka Slovenskega šolskega muzeja

Kazni. Za motenje pouka so bili učenci kaznovani s šibo, klečanjem na koruzi ali s sedenjem v oslovski klopi.

Foto: Fototeka Slovenskega šolskega muzeja

Kronika. To je knjiga, v katero se zapišejo pomembni dogodki iz zgodovine šole.

Foto: Fototeka Slovenskega šolskega muzeja

- Po čem se to spričevalo razlikuje od tvojega?

Foto: Fototeka Slovenskega šolskega muzeja

Berilo

Foto: Fototeka Slovenskega šolskega muzeja

Za pridno delo je učenec dobil podobico.

Preteklost šole na časovnem traku

1911

Mestna deška osnovna šola Prule. Na njej je bil odprt oddelek za slabo nadarjene učence.

V naslednjih letih se je oddelek širil. Nastala je pomožna šola, ki jo je vodil Janez Levec.

1952

Pomožna šola se je preselila v stavbo na Karlovski cesti 18. Tu je še danes dom.

- Katere pomembne dogodke, ki so se letos zgodili na šoli, bi vpisal v šolsko kroniko.
- V razred povabite upokojeno učiteljico. Vprašajte jo, kako se spominja šole.

Foto: Fototeka Slovenskega šolskega muzeja

1960

Ena stavba je bila premajhna, zato se je šola širila. Odprla se je šola na Levstikovem trgu.

1965

Odprli so se oddelki vzgoje in izobraževanja na Šmartinski cesti.

1978

Z delom je pričela šola na Dečkovi.

PRIPRAVA NA SREČANJE Z GO. OLGO JANEŽIČ

1. Pred koliko leti ste pričela učiti?
2. Koliko učiteljev je bilo takrat zaposlenih na šoli?
3. V kakšni zgradbi ste poučevali?
4. Kako je bila opremljena učilnica?
5. Katere pripomočke ste uporabljali pri pouku?
6. Koliko učencev je bilo v razredu?
7. Kakšne so bile kazni za neobvljive učence?
8. Kakšne so bile ocene?
9. Kakšno je bilo šivljenje učenca?
10. Kako se je spremenil pouk od začetka do konca vašega poučevanja?

Anja bo vprašala nekdanjo učiteljico šole, kako je bilo v šoli nekoč. Pripravila si je vprašanja.

KRONIKA – zapis dogodkov iz preteklosti. Zapisani so po vrstnem redu.

Preteklost šole raziščemo tako, da o njej vprašamo starejše prebivalce, pregledamo stare fotografije, dokumente, kronike in predmete iz šole.

V Ljubljani je Slovenski šolski muzej. Tam lahko za eno uro postaneš učenec šole, kakršna je bila v preteklosti.

Foto: Fototeka Slovenskega šolskega muzeja

1. Starejšega prebivalca domačega kraja vprašaj, kako je bilo v šoli, ko jo je obiskoval.
2. Razišči preteklost svoje šole. Predstavi jo s časovnim trakom.
3. Primerjaj šolanje v preteklosti s sedanjim šolanjem.
4. Naredi časovni trak za stavbo v kraju, kjer živiš.

MEDSEBOJNI ODNOSI

ČLOVEKOVE PRAVICE	00
OTROKOVE PRAVICE	00
KAJ STORIM, KADAR SO MOJE PRAVICE KRATENE?	00
DOLŽNOSTI IN ODGOVORNOSTI ..	00
NASILJE	00
ODVISNOST	00

ČLOVEKOVE PRAVICE

Povej sošolcem, kaj vse si želiš! Ali si si v preteklosti že želel kakšno stvar, pa je nisi dobil? Kaj je bilo to? Kako je neizpolnjena želja vplivala na tvoje počutje?

Vsakdo izmed nas ima veliko želja. Vsi ljudje se radi dobro počutimo. Zato moramo spati, jesti in piti, biti ljubljeni, živeti v varnem okolju. To so naše osnovne potrebe.

- Kakšna je razlika med željo in potrebo?

Brez izpolnjenih želja živimo naprej in smo zdravi. Če osnovne potrebe niso izpolnjene, zbolimo.

Deklaracija o človekovih pravicah

Vsak človek na Zemlji ima pravico do zadovoljitve osnovnih potreb. Te potrebe so pravica ljudi. Pravice ljudi so zapisane v Deklaraciji o človekovih pravicah. Številne države sveta se strinjajo s temi pravicami in se zavzemajo zanje. To so potrdile s podpisom deklaracije.

Ljudje se med seboj razlikujemo po spolu, barvi kože, veroizpovedi, zdravju, bogastvu in drugem. Prav vsi ljudje tega sveta, brez razlik, imamo enake človekove pravice. Nihče nam jih ne sme vzeti.

- Po čem se razlikujejo zgornji ljudje?

Vsak človek ima pravico, da se njegovo življenje spoštuje.

Kar pomeni, da ga nihče ne sme ubiti.

Pravico ima do spoštovanja svojega dostojanstva. Nihče ga ne sme poniževati, žaliti in z njim grdo ravnati.

Pravica do svobode gibanja

Vsakdo lahko pride in odide v svojo državo, kadar želi.

Pravica do veroizpovedi

Nihče te ne sme siliti v drugo vero ali te zaradi tvoje vere poniževati.

Pravica do poroke

Moški in ženske se imajo pravico poročiti ne glede na vero, raso, državljanstvo.

Varstvo lastnine

Lastnina ne sme biti odvzeta nikomur.

Pravica do poštenega sojenja. Nikogar se ne sme obdolžiti, da je kriv kaznivega dejanja, dokler se mu ga ne dokaže.

POTREBA – kar je nujno za življenje.

PRAVICA – kar moraš dobiti.

DEKLARACIJA – izjava o pomembni stvari

KAZNIVO DEJANJE – dejanje, s katerim prekršiš zakon (na primer kraja, prevara, umor in drugo).

KRŠITEV – nedovoljeno dejanje.

VEROIZPOVED – vera.

STRPNOST – razumevanje drugačnih.

Vsi ljudje imamo enake človekove pravice. Teh nam nihče ne sme vzeti.

Kratenje človekovih pravic se dogaja tudi v družinah. V družinah je veliko nasilja močnejših nad šibkejšimi. Moški so nasilni nad ženskami, odrasli nad otroki, odrasli otroci nad ostarelimi starši in celo ženske nad moškimi.

1. Mesec dni zbiraj članke in slike o kratenju človekovih pravic. Oblikuj plakat.
2. Amnesty International je organizacija, ki se zavzema za človekove pravice. Pobrskaj po spletni strani www.amnesty.si. Kar si izvedel, predstavi sošolcem.
3. Do katerih ljudi si opazil nestrpnost v šoli ali v domačem kraju? Kako boš ravnal v takšnih primerih?

OTROKOVE PRAVICE

Moj oče si ni mogel privoščiti mojega šolanja, ker je bilo predrago. Naučil sem se krasti. Ujela me je policija. Dali so me v vrečo in me pretepli. Name so namerili puške.

Esmael Markos, Filipini

So spoštovali pravice tega otroka? Zakaj ne?

Osnovne otrokove pravice so zapisane v Konvenciji o otrokovih pravicah. Podpisalo jo je 190 držav. S tem so obljubile, da bodo poskrbele za zaščito otrok. Te pravice imajo vsi otroci na svetu ne glede na spol, barvo kože, jezik, veroizpoved, prepričanje.

Pravica do imena

Vsak otrok ima svoje ime, ki je zapisano v rojstnem listu. Pravico ima, da ga kličemo po njegovem imenu.

- Izdelaj vizitko s svojim imenom. Nanjo nariši, kar imaš rad.
- Na spletu poišči pomen svojega imena. Tam poišči tudi ljudi z enakim imenom, kot ga imaš sam.

Pravica do družine

Otroci imajo pravico, da jih vzgajajo starši. Če živijo starši ločeno, ima otrok pravico do stika s tistim od obeh staršev, s katerim ne živi. Če otrok ne more živeti s svojimi starši, mu država poišče ljudi, ki bodo skrbeli zanj.

- Nariši, kako preživljaš prosti čas skupaj z družino.

Pravica do skrbi za zdravje

Otroci morajo odraščati v zdravem okolju. Zato mora država skrbeti za dovolj pitne vode in zdrave hrane ter za čisto in zdravo okolje. Otroci imajo pravico, da gredo k zdravniku in zobozdravniku, kadar potrebujejo nujno pomoč.

Velike tovarne onesnažujejo vodo. Ker druge vode ni, jo morajo prebivalci piti.

Pravica do šolanja

Vsak otrok ima pravico do šolanja in učenja. Pravico imajo, da ne opravljajo dela, ki je zanje pretežko. Šola ima vedno prednost pred delom. Ta pravica omogoči otrokom, da si pridobijo poklic. Tako postanejo samostojni in neodvisni.

- Primerjaj vašo učilnico z učilnico na fotografiji.

Pravica do varnosti

Vsak otrok ima pravico, da se počuti varnega; da odrašča v okolju, kjer ni nasilnega ravnanja. Odrasli morajo varovati otroke pred vsakim nasiljem.

Nekateri otroci živijo v strahu, da bodo doma tepeni.

Pravica do svojega mnenja in izražanja

Otroci imajo pravico, da povedo, kar mislijo. Pri tem ne smejo žaliti drugih.

- Je tako izražanje mnenja pravilno? Kaj bi ti rekel dečku?

Pravica do igre in prijateljev

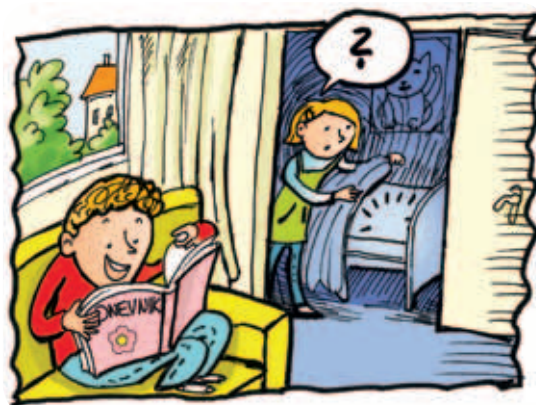
Otroci imajo pravico, da imajo dovolj možnosti za igro in razvedrilo in počitek. Igra in počitek sta zelo pomembna za otrokovo zdravje in dobro počutje. Pravi prijatelj je tisti, ki deli s teboj grde in lepe trenutke, ti pomaga, svetuje, te ne spreminja. Te sprejme takega, kot si.

- Igrajte se igre z vsega sveta. Pomagaj si s knjigama Najlepše otroške igre sveta in Imenitna knjiga iger.

Pravica, do zasebnosti

Otroci imajo pravico do zasebnosti. Nihče ne sme odpirati in brati pisem, ki so namenjena tebi, niti prisluškovati tvojim telefonskim pogovorom.

- Kaj bi naredil, če bi našel prijateljev dnevnik?

Pravica do skrbi za otroke invalide

Kdor ima motnjo v razvoju, ni zato nič manj vreden. Država mu mora nuditi posebno pomoč med šolanjem in pridobivanjem poklica. Pravico ima do razvoja svojih sposobnosti.

Otrok z
motnjo v
telesnem
razvoju

MOTNJA V RAZVOJU – slepota, gluhot, gibalna oviranost, zmanjšane učne sposobnosti.

Tudi otroci imajo svoje pravice: do imena, družine, skrbi za zdravje, svojega mnenja in izražanja, igre in prijateljev, šolanja, varnosti, da ohranijo stvari zase in pravico do posebne skrbi za otroke invalide.

Zveza prijateljev mladine, Rdeči križ Slovenije in Karitas pomagajo revnim otrokom v Sloveniji. S temi organizacijami gredo revni otroci tudi na morje, dobijo šolske potrebščine, obleko in hrano. Čedalje večkrat pa se dogaja, da otroci potrebujejo tudi hrano.

*Zveza Prijateljev
Mladine Slovenije*

Karitas

1. Tri odrasle vprašaj, zakaj otroci potrebujejo svoje pravice. Odgovore zapiši.
2. Naredi plakat o otrokovih pravicah.
3. Ilustriraj eno izmed otrokovih pravic.
4. Napiši pesem o otrokovih pravicah. S sošolci jo uglasbi.

KAJ STORIM, KADAR SO MOJE PRAVICE KRATENE?

Je deček ravnal prav? Kako bi ravnal ti?

Pravice otrok so včasih kratene. Otrok je lahko žrtev nasilja odraslih ali vrstnikov. Čeprav se morda počuti krivega, za kar se mu je zgodilo. Ni kriv! Počuti se ogrožen, prestrašen in nemočen.

V takem primeru se zaupaj odrasli osebi: staršem, učiteljici, psihologinji ali socialni delavki.

- Kaj bi naredil, če ti odrasla oseba, ki bi ji zaupal težavo, ne bi verjela in ne bi storila ničesar?

Kako je naprej potekal pogovor?

Če nasilje doživljaš doma, lahko poiščeš pomoč na centru za socialno delo ali poveš v šoli.

Če si v stiski, se lahko obrneš na TOM-telefon. Pokliči brezplačno telefonsko številko 080-1234.

- V telefonskem imeniku poišči, kje je številka TOM-telefona.

Varna točka je v lekarni, knjižnici, zdravstvenem domu, mladinskem centru in drugje. Tam je človek, ki je pripravljen pomagati otrokom.

Na varno točko se lahko zatečeš:

- če si se izgubil,
- če ti grozijo sovrstniki,
- če ne moreš priti domov ali v stik s starši,
- če si bil priča kaznivemu dejanju.

Oznaka za varno točko

Je v tvojem kraju varna točka? Pozanimaj se, kje! Tam poišči zgibanko o varni točki.

Policija skrbi za red in varnost. Ljudem zagotavlja osnovne človekove pravice.

Nasilje lahko prijaviš policiji z anonimno elektronsko prijavo na www.mnz.gov.si.

ANONIMNO – ne poveš svojega imena in priimka.

Če so kratene moje pravice:

- ZAUPAM ODRASLEMU,
- OBIŠČEM CENTER ZA SOCIALNO DELO,
- POKLIČEM POLICIJO NA 113,
- TO PRIJAVIM ELEKTRONSKO NA: www.mnz.gov.si.

V naši državi imamo tudi varuha človekovih pravic. Nanj se lahko obrneš pisno, če kratijo tvoje pravice šola ali zdravstvo, center za socialno delo ali sodišče.

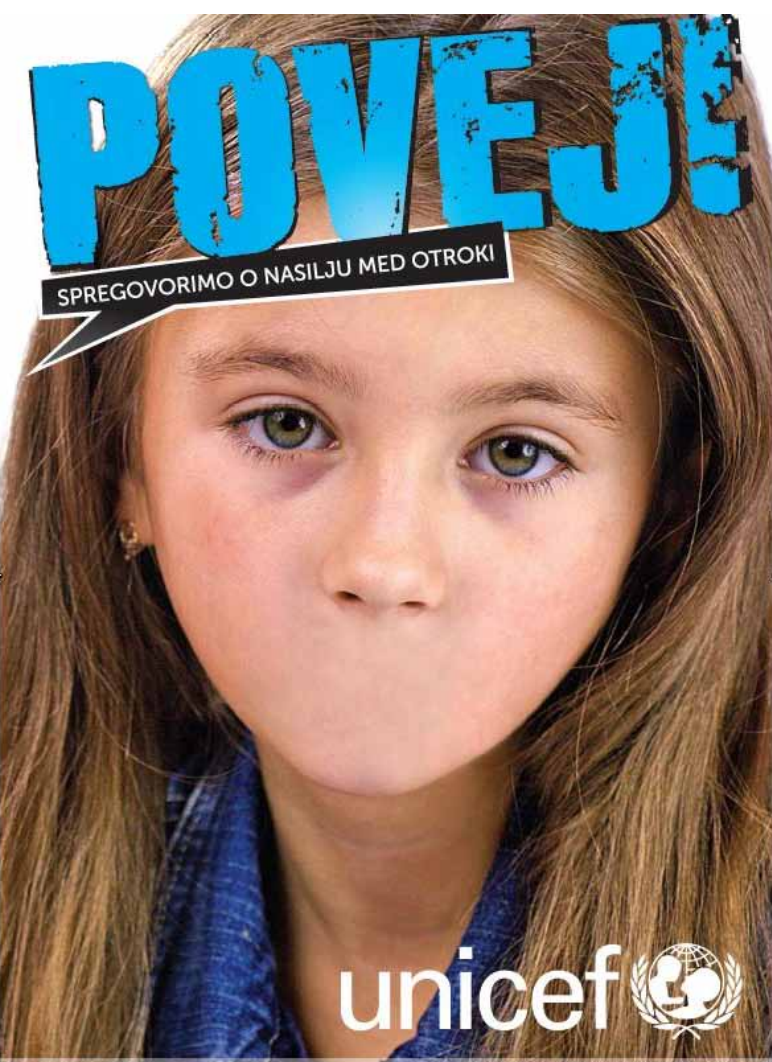

- Pozanimaj se, kdo je varuh človekovih pravic v Sloveniji.

1. Kaj pripovedujeta ti dve sliki?
2. Pretvarjaj se, da ti je sošolec zaupal, da ga oče pretepa. Odigraj igro vlog z osebo, ki ji boš to povedal!
3. Svetuj dečku na sliki, kako naj napiše prijavo na policijo, da je doma izpostavljen nasilju.
4. Dečku na sliki svetuj, kako naj za nasilje pove po telefonu.

DOLŽNOSTI IN ODGOVORNOSTI

Kaj bi se lahko zgodilo, če ne bi nihče odgovarjal za žogo?

Katere dolžnosti imaš doma?

Da bi otroci uživali svoje pravice, moramo odrasli in otroci ravnati odgovorno. To pomeni, da se vedemo skrbno do sebe, drugih in predmetov. Ni nam vseeno, kaj se bo zgodilo zaradi našega vedenja do drugih.

- S sošolci zaigrajte prizor in ga nadaljujte.

Spoštujem pravico drugih učencev do šolanja. Ne motim jih pri učenju. To je moja dolžnost.

Če kratimo pravice drugih, smo navadno kaznovani. Za to poskrbijo odrasli. Dolžnost odraslih je poskrbeti za varno, zdravo in razumevajoče okolje, v katerem živijo otroci.

- S sošolci zaigrajte prizor in ga nadaljujte.

Vsi otroci imajo enake pravice kot ti. S svojim ravnanjem ne smeš drugim otrokom kratiti njihovih pravic, saj je to tvoja dolžnost. Ravnaj z drugimi, kot želiš, da bi drugi ravnali s teboj.

- S sošolci zaigrajte prizor in ga nadaljujte.

Spoštuj ime drugih otrok! Uporabljalj prava imena.

Spoštuj lastnino drugih. Ne vzemi, kar ni tvoje, niti ne poškoduj namenoma tuje stvari.

- Kako se počuti deček? Kaj bi rekel njegovim sošolcem?

Bodi ljubezniv, ne pa nasilen.

- Nariši se, ko si ravnal ljubeznivo.

Povej odraslemu, če veš, da nekdo doživlja nasilje!

- Si že kdaj zaupal odraslemu? Je to tožarjenje? Kaj je naredil odrasli?

Kaj bi rekel takemu
sošolcu?

Spoštuj svojo pravico do šolanja.
Namenoma ne izostajaj od pouka.
Uči se!

- Se ti zdi tako prepiranje smiselno? Zaradi česa si se ti nazadnje prepiral?

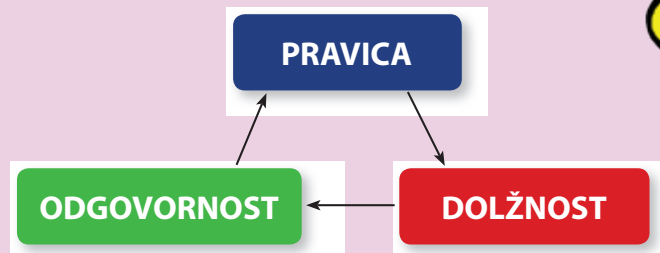
Spoštuj mnenje drugega. Ne prepiraj se z njim, ker misli drugače kot ti. Povej, kar misliš, in prisluhni temu, kar povedo drugi. Vsak človek lahko pove kaj koristnega in pametnega.

DOLŽNOST – obveznost.
ODGOVORNOST – skrbno ravnanje.

Pravica, odgovornost in dolžnost so tesno povezane. Otroci imamo pravice. Pravice nam nalagajo dolžnost, da ravnamo odgovorno. Ravnaj tako, da spoštujem pravice drugih.

Odgovorno in spoštljivo ravnaš, če se držiš pravila:
DRUGIM STORI TO, KAR ŽELIŠ, DA BI DRUGI STORILI TEBI!

1. Kako se moramo vesti do drugih otrok?
2. Povej primer, ko so drugi otroci kratili pravice otroku!
3. V hišnem redu šole poišči pravice in dolžnosti učencev. Katerih je več, pravic ali dolžnosti?
4. Ali se ti je že zgodilo, da si kratil pravice drugim? Si bil ti deležen kratenja svojih pravic? Kako si se počutil?

PRAVICE V RAZLIČNIH OKOLJIH IN V PRETEKLOSTI

Kje so največkrat kršene človekove pravice?

Ti deli sveta so pogoste prizadeti zaradi suše, poplav ali vojn. Tam vladata revščina in lakota. Država ne more poskrbeti za osnovne potrebe prebivalcev. Na teh območjih živi veliko ljudi. Zato je posameznik še manj vreden. Vseeno je, če zboli in umre.

Na svetu je veliko otrok lačnih.

V Afriki potekajo prave vojne za vodo.

Foto: Unicef/Jan Grarup

V Indiji že majhni otroci trdo delajo, tkejo preproge in šivajo. S skromnim plačilom pomagajo preživeti svoji družini. Ti otroci ne poznajo igre in ne hodijo v šolo. Izkoriščajo jih tuja podjetja, ki bogatijo v škodo otrok.

Foto: Unicef/Kate Brooks

V nekaterih deželah je dekletom prepovedano hoditi v šolo. V šole hodijo le dečki. Odrasle ženske se ne smejo zaposliti, ampak so večinoma doma in skrbijo za dom in otroke.

Foto: Unicef/Marta Ramoneda

V južni Afriki prodajajo ženske in otroke. Za svojega gospodarja morajo beračiti v bogatih mestih.

Foto: Unicef/Kate Holt

Otroci zaradi vojne pogosto ostanejo brez staršev.

V nekaterih državah je veliko otrok okuženih s smrtonosno boleznijo, aidsom. Mnogi ne morejo k zdravniku, ker je predrag ali predaleč. Razne organizacije si prizadevajo za zdravje revnih otrok.

V nekaterih državah starši že majhnim deklicam določijo, s kom se bodo poročile. Moža si ne smejo izbrati same. V poroko jih prisilijo.

V nekaterih državah postanejo vojaki že fantki, stari 12 let. V vojsko jih dajo starši. Za to dobijo mesečno plačilo.

V revnih predelih sveta ne zapišejo nikamor, da se je otrok rodil. Otrok ne dobi rojstnega lista. Take otroke lahko prodajo. Nimajo pravice do šolanja in zdravstvene oskrbe.

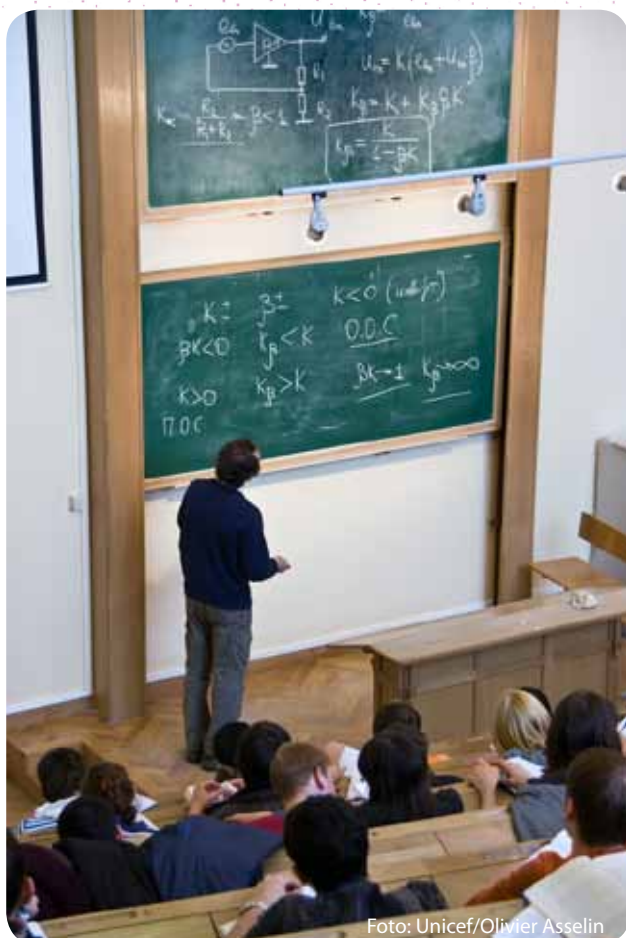

Foto: Unicef/Olivier Asselin

Na slovenskih univerzah je gluhim študentom kratena pravica do prevajalca v znakovni jezik.

- Ugotovi, katere pravice so bile kratene otrokom v navedenih primerih?
- Kako bi morale biti?
- Kaj so vzroki, da so jim bile pravice kratene?

V preteklosti, ko je živel tvoj pradedek, so bili časi težki. Ljudje so morali trdo delati, da so preživel. Številne otroke so dali že majhne k bogatejšim kmetom služiti, saj doma ni bilo kruha za vse. Pravice pa so bile otrokom kratene tudi v preteklosti. Odlomek pripoveduje o življenju otrok pred 80 leti.

SEDEMDESETLETNI ATA STANE PRIPOVEDUJE

V šolo sem hodil le štiri leta. Velikokrat sem manjkal, ker sem za kos kruha trdo delal pri bogatem sosedu. Kmečkih opravil pri njem ni nikoli zmanjkalo. V šolo sem hodil utrujen. Včasih sem zaspal in bil zato tepen s šibo. Ko sem prišel domov, me je oče pretepel še doma. Najhuje je bilo preživeti zimo in pomlad. Nismo imeli kaj jesti. Če sem rekel, da sem lačen, mi je oče prisolil zaušnico.

Sladkarij vse otroštvo nisem videl. Mama mi je obljubila dve napolitanki za novo leto. Z velikim pričakovanjem sem stopil v trgovino. Tam je mama raje kupila moko kot napolitanko. Rekla je, da jo dobim naslednje leto. A tudi naslednje leto je nisem dobil. Nekega leta je obljubo izpolnila. Dve napolitanki sta bili zame vredni kot zlato. Lizal sem ju počasi, vsak dan malo, več tednov.

Matic, 8.a

- Katere pravice so bile kratene atu Stanetu? So bili tudi Stanetovi starši v stiski? Zakaj?
- Ostarele ljudi vprašaj, kako so ravnali starši z njimi in kako je bilo z njihovimi pravicami do hrane, obleke, šole.

INTERESI – kar nekoga zanima.

POSAMEZNIK – posamezni človek.

DRUŽBA – skupina ljudi.

Otrokom so kratene pravice tudi zaradi revščine. To se je dogajalo v preteklih časih in se še vedno dogaja.

V Sloveniji je čedalje več revnih družin. Nimajo dovolj denarja za preživetje. Mnogi revščino skrivajo. Nekateri iščejo pomoč pri dobrotelnih organizacijah. Ker morajo prositi, da preživijo, jim je kratena pravica do dostojanstva.

1. Oglej si odlomke iz filmov Pestrna in Pastirci. Kako je bilo s pravicami otrok v teh filmih?
2. Pretvarjaj se, da živiš takrat, ko je bil tvoj dedek še otrok. S sošolci odigraj en dan življenja v tistih časih!
3. Če ješ sladkarije, se jim en mesec odpoveduj. Prihranjeni denar podari revnim.

NASILJE

- **Kaj vse je zate nasilje?**
- **Si kdaj videl nasilje nad drugimi? Pripoveduj!**
- **Si že kdaj doživel nasilje? Kako si se počutil? Kaj si storil?**

Nad otroki lahko izvajajo nasilje odrasli ali otroci. Kadar ga otroci, rečemo temu medvrstniško nasilje. Kdor izvaja nasilje, je nasilnež, kdor ga doživlja, je žrtev.

- Kateri je žrtev? Kateri nasilnež?

Poznamo dve vrsti nasilja: telesno in duševno. Fizično ali telesno prizadene naše telo. Nasilnež nas udari, brcne, ščipa, vleče ali izvaja spolno nasilje.

Duševno nasilje pa prizadene naša čustva. Nasilnež nas zmerja, žali, grozi, se norčuje iz nas, se spakuje, nas straši, uničuje naše stvari, nas sili, da delamo, česar nočemo, ali nas izključi iz skupine, da smo sami.

- Kaj storiš, če se ti večkrat zgodi telesno ali duševno nasilje?

- Katero vrsto nasilja prikazuje slika.

Mati desetletne deklice iz Ljubljane je 15. 7. 2009 prijavila neznanega moškega policiji. Njena hči je v spletni klepetalnici navezala stik z osebo, za katero je mislila, da je njen vrstnik. Dala mu je veliko osebnih podatkov, telefonsko številko in mu zaupala, kam hodi v šolo. Moški jo je nadlegoval več kot leto dni z neprijetnimi SMS-sporočili po telefonu. Deklica je to zaupala staršem. Ko so starši neznanca pozvali, da se predstavi, jih je začel žaliti in jim groziti.

- Kaj vse lahko zaupaš neznancu na spletu?

Kdor doživlja nasilje, postane prestrašen, slabo spi in je, izgubi zaupanje vase. Pogosto noče več v šolo.

ŽRTEV NASILJA O SVOJIH OBČUTKIH

V šoli sem bila slabša od drugih. Trudila sem se, a vsak moj odgovor je bil napačen. Sošolci so se mi posmehovali. Začeli so se norčevati iz mene. Med odmorom so me silili, naj nepremično gledam v učbenik. Govorili so, da sem budala. Začela sem se bati glavnih odmorov, ko ni bilo učiteljice v razredu. Malicati nisem več mogla. Bala sem se povedati komur koli. Ponoči sem slabo spala in sanjala, kako nič ne znam. Vsak naslednji dan je bilo v šoli huje. V šolo nisem več hotela.

Hana, 12 let

- Kako bi Hani pomagal? Koga bi lahko prosil za pomoč?
- Izmisli si konec Hanine zgodbe.

Kadar doživljaš nasilje, ostani miren. Odločno se upri. Reci: »Jaz tega ne dovolim!« Zaupaj odraslim. Vedi, da nisi nič kriv, če si žrtev.

Nasilje se pogosto dogaja zato, ker dva mislita o isti stvari drugače. Nastaneta napetost in konflikt. Osebi se spreta. Spor rešujeta z uporabo sile.

- Katera deklica izvaja nasilje? Za kakšno vrsto nasilja gre? Zakaj se je zgodilo nasilje?

Spor bi lahko rešili nenasilno. Pri tem je treba narediti naslednje korake:

1. KORAK:
PREPOZNAJ SPOR

2. KORAK:
POVEJ SVOJA ČUSTVA

3. KORAK:
POVEJ KAJ ŽELIŠ

4. KORAK:
ZBERI IDEJE KAKO DO REŠITVE

5. KORAK:
IZBERI NAJBOLJŠO IDEJO.
KAKO JO BOSTA IZPELJALA?

6. KORAK:
... SPOR JE REŠEN

- S sošolcem zaigraj zgornji strip.

FIZIČNO – telesno.

KONFLIKT – nasprotje. Nerešen problem, ki povečuje napetost.

SPOR – kreganje zaradi nerešenega problema.

NASILJE – uporaba sile.

Nasilje je lahko telesno ali duševno. Če vem, da kdo doživlja nasilje, moram povedati odraslemu! Spor lahko rešimo nenasilno, če upoštevamo pet korakov.

V spletnih klepetalnicah lahko naletiš na ljudi, ki niso to, za kar se predstavljajo. Lahko postaneš njihova žrtev. Zato upoštevaj naslednja pravila:

1. V SPLETNI KLEPETALNICI **VEDNO UPORABI VZDEVEK**, KI NI TVOJE IME.
2. NE POSREDUJ SVOJIH PODATKOV (**IMENA, NASLOVA, TELEFONSKE ŠTEVILKE, V KATERO ŠOLO HODIŠ, KJE DELAJO TVOJI STARŠI, KAKO JE IME TVOJIM STARŠEM ...**). **NIKOMUR NE POŠILJAJ SVOJIH FOTOGRAFIJ**, OBDRŽI JIH ZASE.
3. POGOVARJAJ SE LE S POZNANIMI LJUDMI.
4. NE DOGOVARJAJ SE ZA SREČANJE Z NEKOM, KI SI GA SPOZNAL NA SPLETU.
5. **ODPIRAJ LE ELEKTRONSKA SPOROČILA POZNANIH OSEB.**
6. **NE ODGOVARJAJ NA NESRAMNA SPOROČILA!**
7. STARŠEM **POVEJ**, ČE TE KDO NADLEGUJE NA SPLETU ALI ČE NALETIŠ NA NEPRIMERNO VSEBINO.

1. Odigrajte naslednje prizore na dva načina.
 - a. Spor se sprevrže v nasilje.
 - b. Spor se reši z upoštevanjem petih korakov.
 - Z bratom hočeta oba gledati drug program na televiziji. Spreta se.
 - S prijateljem zbereta skupaj denar. Preštejeta in je 1 evro. Spreta se, za kaj ga bosta porabila.
 - Z mamo se spreta, kako boš oblečen za v šolo.
 - S prijateljem se spreta, kje bosta preživela popoldne.
 - S sošolci se spreš, kateri nogometni klub bo najboljši.

ODVISNOST

Preberi Basen o mački. Najdeš jo v prilogi učbenika.

- **Kaj je mačka sklenila na koncu?**
- **Zakaj se sklepa ni mogla držati?**
- **Kaj si se naučil iz te zgodbe?**

Pogosto razvajanje z neko stvarjo vodi v navado. Te pa se ne moreš več otresti. Vedno delaš tako, kot si se navadil.

Uživanje cigaret, alkohola, zdravil, ki jih ni predpisal zdravnik, škoduje zdravju.

Nekateri ljudje uživajo take snovi prepogosto. Te jih omamijo in opijejo. Omamo pa povzroča tudi pretiravanje z gledanjem televizije, računalniškimi igrkami, telefonarjenje in pretirano hranjenje. Od teh dejavnosti postane človek odvisen. Odvisnik vedno znova išče omamne snovi ali dejavnosti. Brez njih ne more več živeti.

Andrej je odvisen od računalniških igrk. Igra jih cele dneve. Takoj, ko pride iz šole, že teče k računalniku. Vedno razmišlja le o igrkah in kako zmaguje v njih. Prijateljev nima. Do staršev je zadirčen. Začel je izostajati od pouka.

Ana je osamljena deklica. Nič je ne veseli. Odvisna je od hrane. Kadar je žalostna ali jo kaj skrbi, poje veliko hrane. Ko je, pozabi na svoje težave. Na koncu ji je žal, da je toliko pojedla. Ko pa je naslednjič zaskrbljena, se spet baše s hrano.

Zakaj Andrej in Ana nista srečna? Imata veliko prijateljev? Kaj ju zanima? Kaj bi morala storiti, da bi se res dobro počutila in bila srečna?

Prepovedane droge so zelo nevarne in škodljive za zdravje. Prepovedane droge so marihuana, ekstazi, heroin in druge. Kdor jih uživa, zboli, postane nervozen, nemiren in žalosten. Izgubi službo ali neha hoditi v šolo, nima denarja, začne krasti in se spre s svojo družino. Tudi možgani mu ne delujejo več, kot je treba.

Marihuani rečejo tudi trava. Trava je začetek poti k drogam.

Ekstazi so drobne tabletki. Mladi jih uživajo, da bi se bolj zabavali. Ne čutijo, kdaj so izčrpani, zaradi tega lahko umrejo.

Najbolj nevarna droga je heroin. Kdor jo poskusi le trikrat, je z njo že zasvojen. Išče jo in da bi jo dobil, naredi vse. Počasi ga droga ubije.

Policija je zasegla drogo. Kogar zalotijo s prepovedanimi drogami, dobi kazen.

Odvržene igle so lahko okužene s hudimi boleznimi. Ne dotikaj se jih! Pazi, da jih ne pohodiš z boso nogo!

- Zakaj je dobro, da obvestiš policijo, če vidiš koga, ki ima prepovedano drogo ali jo prodaja?

- Zakaj je deček tako odgovoril? Zakaj je za tak odgovor potreboval pogum?

Drogi vedno reci ne in zapusti tako družbo. Pravi prijatelj ti noče škodovati.

RAZVADA – občasno razvajanje z nečim.

NAVADA – kar vedno delaš enako in ne moreš drugače.

ODVISNOST – stanje, ko brez nečesa ne moremo več.

DROGA – snov, ki omami, opije.

Odvisni smo lahko od škodljivih snovi ali dejavnosti. To so cigarete, alkohol, hrana, tableti, računalnik, telefon in prepovedane droge.

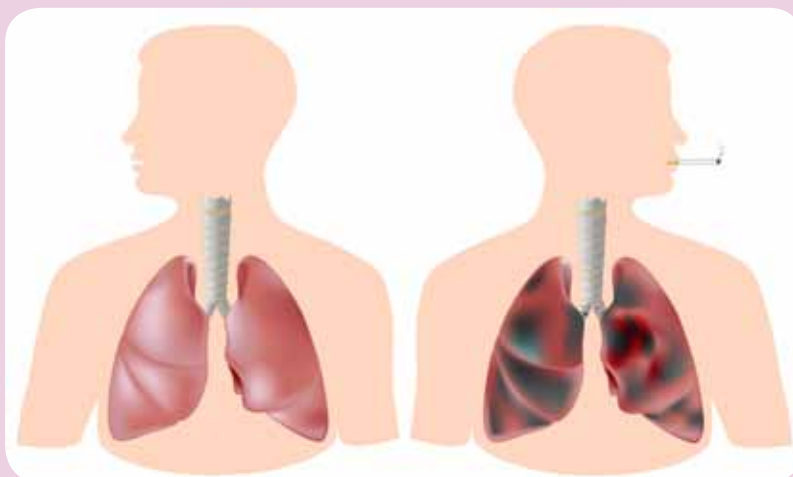

- Otrokom je prepovedano prodajati tobak in alkohol.
- Alkohol in droge spremenijo naše videnje sveta. Zato so vinjeni in drogirani vozniki pogosti povzročitelji prometnih nesreč.
- V Sloveniji je zelo razširjen alkoholizem.

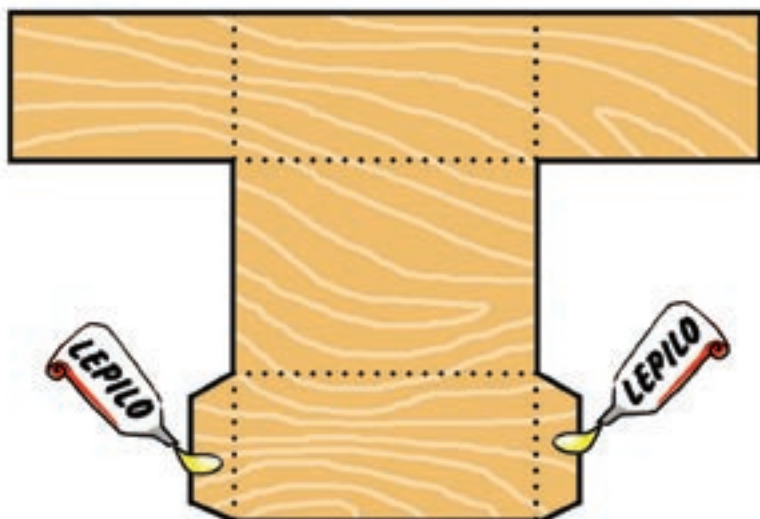
1. Katere razvade imajo tvoji starši? Katere razvade imaš ti?
Katere navade imaš? Se je razvadi lahko odpovedati? Kdor se poskuša odpovedati razvadi, je pogumen.
2. Zbiraj članke o kriminalu in nesrečah, ki jih je spodbudil alkohol.
3. Na sliki so pljuča kadilca in nekadilca. Katera so pljuča kadilca? Zakaj tako misliš?

4. Oblikuj plakat o alkoholu, drogah in kajenju.

PRILOGA 1

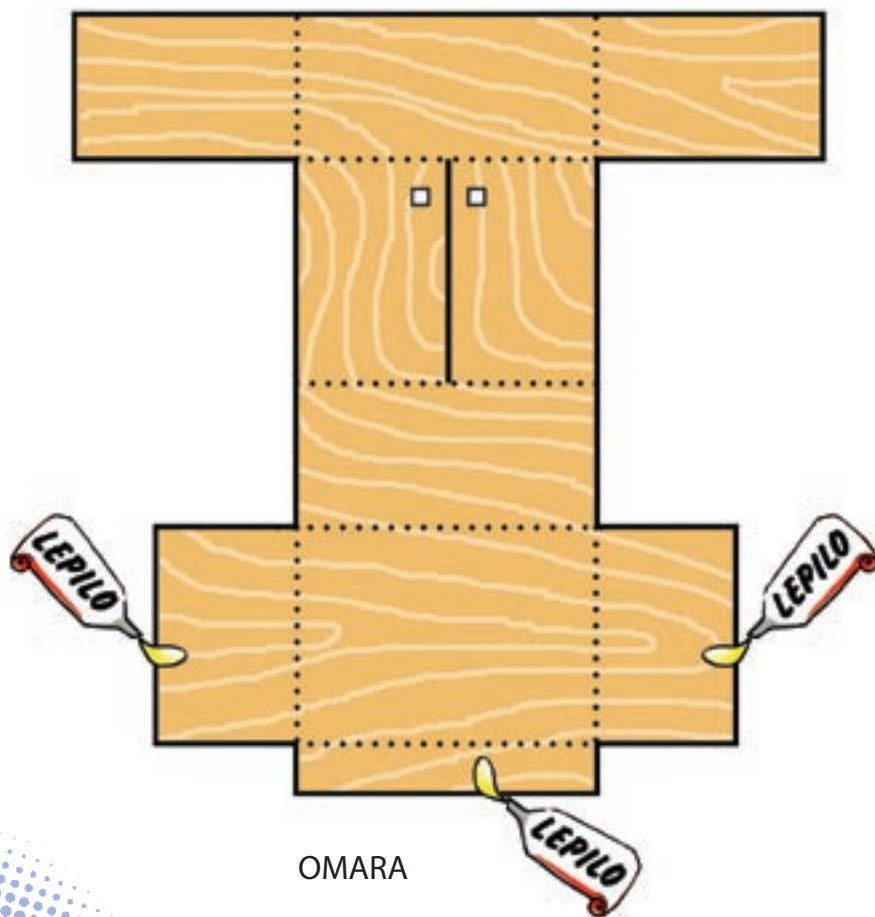
MODELI POHIŠTVA

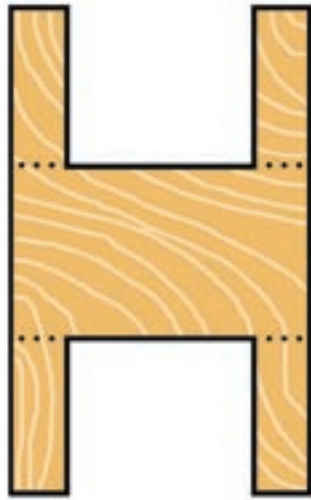
OMARA S POLICAMI

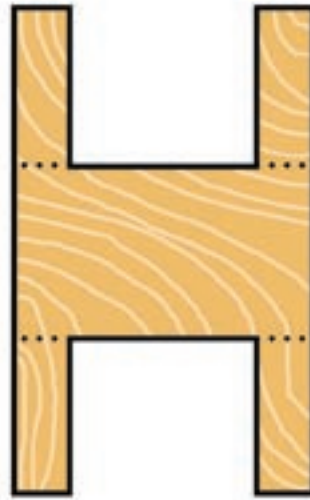
POLICA

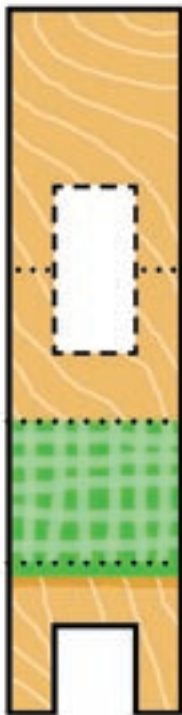
OMARA

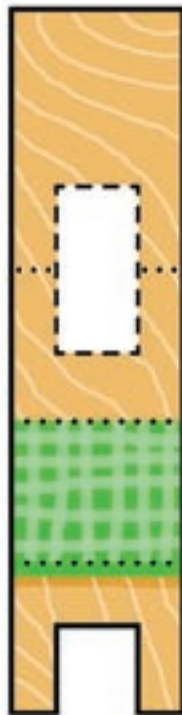
MIZA

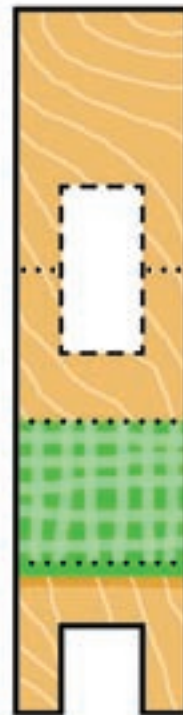
MIZA

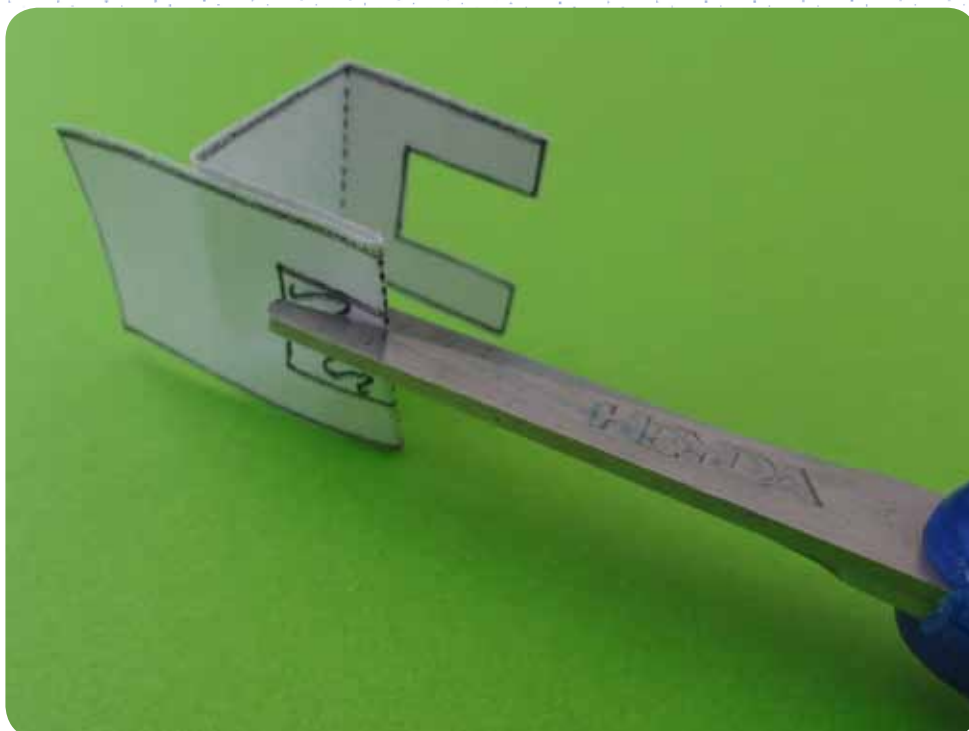
STOL

STOL

STOL

PRILOGA 2

JANEZ TRDINA: BASEN O MAČKI

Mački se je v krčmi prav dobro godilo. Od gospodinje in pivcev je dobila mesa skoraj več, kot ga je mogla pojesti. Zelo čudno pa se ji je zdelo, da ji nihče ne ponudi vina.

»Ljudje,« si reče, »so pametne živali. Vino imajo zase, ker mislijo, da je zame predobro. Mislijo, da ga nisem ne vredna in da ga ne potrebujem. Oho, kaj res mislijo, da si ne znam sama pomagati. Če znam ukrasti klobaso, bom še lažje izmaknila kakšen požirek te preljube kapljice.«

To reče in gre iskat vino. Ko ga najde, se sladko nasmehne in srkne. Ali, joj, to je gnusna čobodra, vsaka voda je boljša kot to vino.

»Moram paziti, katero vino je najboljše. Gotovo je tisto staro, po katero hodi župnikova kuharica.«

Maca se res odplazi do starega vina, poskusi, a tudi to vino se ji zdi grozovita grdoba, na katero se ne bi mogla privaditi.

Mačka zdaj spet premišljuje, kako je mogoče, da cenijo ljudje najslabšo pijačo bolj kot vse druge dobrrote.

Sama s seboj govori: »To je uganka, ampak ne bom odnehala prej, preden ne ugotovim, kako je s to stvarjo. Mojemu grlu vino ni bilo všeč, ampak bog ve, zakaj ne. Samo po sebi je zagotovo prav dobro, sicer ljudje ne bi bili vanj zaljubljeni. Najbrž ga je treba znati piti. Morda ga je treba piti ob pravem času. Morda je treba pri vinu jesti posebne jedi in imeti posebne navade. Odslej moram dobro paziti, kdaj in kako ljudem tako diši in tekne.«

In mačka je res vse poskušala, kar koli ji je prišlo v zvito glavico. Pila je vino in potem prigriznila meso. Drugič je jedla prej in potem šele pila. Razen mesa je jedla ob vinu tudi žgance, zelje in vse drugo, kar je videla, da jedo pivci. Jedla je celo take reči, ki niso bile za njen razvajen želodec, na primer bob. Ampak tudi, če je pila, kolikor je hotela, je vino ostalo enako neužitno, enako zoprno.

Tudi v vsem drugem je posnemala ljudi. Usedla se je za mizo, dala si je na glavo klobuk, na noge čevlje, v usta pipo ali cigareto. Ampak tudi to ni čisto nič pomagalo, vino je ostalo zoprna kislica, ki ni vredna, da bi se je dotaknil jeziček vsake mačke.

Nazadnje se je naveličala vsakega poskušanja in trdno sklenila, da vina nikoli več ne bo poskusila.

Ampak, glej čudo! Kar si mačka sama sploh ni več želela, ji je kar samo začelo hoditi na misel. Večkrat na dan mora srkniti, drugače ne more preživeti dne. Nekaj tednov se ji je zdelo vino še kislo. Kmalu pa je prenehalo biti zoprno.

Čez dva tri mesece se je mačka sama sebi čudila, kako je mogla to sladko pijačo imenovati kislica. Pokušaje in pokušaje se je vina tako privadila, da je postala pijanka prav tako kot ljudje.

Priredila: Ema Dolenc

KRČMA – gostilna.
ČOBODRA – slaba pijača.
BOB – vrsta fižola.

SLIKOVNI VIRI

- Agencija Republike Slovenije za varnost v prometu.
- Društvo Ekologi brez meja.
- Državni zbor Republike Slovenije, avtor slike: Borut Peršolja.
- Evropski svet.
- Geodetska uprava Republike Slovenije.
- Inštitut za arheologijo ZRC SAZU.
- Lokalna turistična organizacija Laufar Cerklje, avtor slike: Bojan Tavčar.
- Občina Vrhnika, avtor slike: Matej Černetič.
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
- Rdeči križ Slovenije.
- Slovenska karitas.
- Slovenski etnografski muzej v Ljubljani.
- Slovenski šolski muzej.
- Turistično društvo Lovrenc na Pohorju, avtor slike: Anžej Bečan.
- Unicef.
- Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, projekt SAFE-SI.
- Zavod za turizem Ljubljana.
- Združeni narodi.
- Zveza prijateljev mladine Slovenija.

OPOMBE

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

OPOMBE

[illegible]

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

